

Migracije i siromaštvo

Mustač, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:447058>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Nikola Mustać

MIGRACIJE I SIROMAŠTVO

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Nikola Mustać

MIGRACIJE I SIROMAŠTVO

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definiranje migracija	2
2.1. Migracije i migranti.....	2
2.2. Siromaštvo.....	6
3. Povijest i uzroci migracija u Europi i Europskoj Uniji.....	8
3.1. Velika migrantska kriza	10
3.3. Kretanje migranata tijekom migrantske krize 2015. i 2016. godine	11
3.4. Ostali razlozi migracija	12
3.5. Reakcija EU na migrantsku krizu.....	13
4. Strukturni čimbenici koji povećavaju siromaštvo kod migranata.....	15
4.1. Ekonomski izazovi i zapošljavanje migranata	16
4.2. Zdravstvena zaštita migranata	18
4.3. Migranti i obrazovanje	21
4.4. Stambeno zbrinjavanje migranata	24
4.5. Nesigurno okruženje i diskriminacija migranata.....	25
5. Smanjenje siromaštva kod migranata i preporuke	27
5.1. Preporuke Europskog Parlamenta	27
5.2. Preporuke Europskog ekonomskog i socijalnog odbora	28
5.3. Preporuke Eurodiaconie	30
6. Zaključak.....	33
7. Literatura.....	36

Migracije i siromaštvo

Sažetak: Ovaj rad obrađuje teme migracija i siromaštva na primjeru Migrantske krize s kojom je Europska Unija suočena od 2015. godine. Siromaštvo se najčešće jednostavno definira kao stanje u kojem osoba nema dovoljno sredstava za svakodnevni život. No siromaštvo je mnogo širi pojam koji osim nedostatka sredstava potrebnih za život može uključivati i druge dimenzije poput socijalne dimenzije koja se odnosi na ljude i međuljudske odnose, te kulturnu dimenziju odnosno rizik od izloženosti stigmatizaciji i pristupu određenim pravima od strane drugih ljudi. Radi se dakle o multidimenzionalnom problemu. Migrantska kriza koja svoje korijene ima u tzv. Arapskom proljeću je rezultirala jednim od najvećih valova migracija prema Europi u povijesti. Veliki dio ljudi su bježeći od ratnog stanja, političkih progona, siromaštva i potrage za boljim životom spas potražili u zemljama Europske Unije. Dolaskom u zemlje EU migranti su suočeni s brojnim problemima koji povećavaju siromaštvo te otežavaju integraciju. U ovom radu prikazano je kako problemi poput pristupa zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi, obrazovanju i stanovanju uz nesigurno okruženje i diskriminaciju dovode do povećanja siromaštva kod migranata i izbjeglica te primjerima dobre prakse u zemljama EU-a i preporukama kojima se može smanjiti siromaštvo kod migranata.

Ključne riječi: siromaštvo, migrantska kriza, Europska Unija, zapošljavanje, zdravstvena skrb

Migration and poverty

Summary: This paper addresses the issues of migration and poverty using the example of the Migrant Crisis that the European Union has faced since 2015. Poverty is most commonly defined as a state in which an individual lacks sufficient resources for daily living. However, poverty is a much broader concept that, in addition to a lack of essential resources, can also encompass other dimensions such as the social dimension, which relates to people and interpersonal relationships, and the cultural dimension, which involves the risk of exposure to stigmatization and limited access to certain rights by others. Thus, it is a multidimensional problem. The Migrant Crisis, rooted in the so-called Arab Spring, has resulted in one of the largest waves of migration to Europe in history. A significant number of people, fleeing war, political persecution, poverty, and in search of a better life, sought refuge in the countries of the European Union. Upon arrival in EU countries, migrants face numerous challenges that exacerbate poverty and hinder integration. This paper illustrates how issues such as access to employment, healthcare, education, and housing, along with an insecure environment and discrimination, contribute to increased poverty among migrants and refugees. It also provides examples of good practices in EU countries and offers recommendations for reducing poverty among migrants.

Keywords: poverty, migrant crisis, European Union, employment, healthcare

Izjava o izvornosti

Ja, Nikola Mustać pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Nikola Mustać

Datum: 31.8.2024.

1. Uvod

U današnjem svijetu migracije su česta pojava. Ljudi migriraju svakodnevno bilo da je to odlazak u drugi grad ili državu radi posla ili školovanja ili preseljenje s jednog na drugi kraj države. To su takozvane regularne migracije koje su kontrolirane, umjerene, dobrovoljne te čak i poželjne. No u posljednjih desetak godina sve su češći i drugi tipovi većinom nedobrovoljnih migracija koji su izazvani raznim vanjskim faktorima poput ratnog stanja, siromaštva i političkih progona. Zbog ratnih dešavanja na području Bliskog istoka i Sjeverne Afrike Europska Unija je već duži niz godina suočena s masovnim migracijama iz ovih područja koje su kulminirale 2015. godine kada je broj migranata koji je stigao u Europu prešao brojku od milijun i tristo tisuća. Europska Unija i zemlje članice tada su bile suočene s dotad neviđenom krizom pošto je negdje trebalo smjestiti toliki broj ljudi i pružiti im odgovarajuću zaštitu jer su većina njih bile izbjeglice koje su bježale od rata. Drugi dio migranata činio je ekonomske migrante koji su pak vođeni željom za zapošljavanjem i bijegom od siromaštva uvidjeli priliku kako doći do bogate Europe a da ne moraju prikazati osobne dokumente i dokumente o završenim kvalifikacijama. Migranti su bježali od rata, siromaštva i loših uvjeta života. Koristeći legalne ali i kojekakve ilegalne i često opasne kopnene i morske rute za koje je nerijetko bilo potrebno izdvojiti i velike svote novaca bili su prisiljeni prodati svoju imovinu kako bi došli do Europe. Mnogi migranti i izbjeglice su u riziku od siromaštva. Prema podacima Eurostata rizik od siromaštva i socijalne isključenosti je za osobe iz trećih zemalja (eng. *non EU-citizens*) u 2022. godini iznosio 46.2% (Eurostat, 2024). U istraživanju Kunychka i sur. (2023) nađeno je da je imigrantski status jedan od najznačajnijih čimbenika koji povećavaju vjerojatnost siromaštva.

Kad se govori o siromaštvu migranata radi se o multidimenzionalnom problemu, što znači da se ono ne odnosi samo na nedostatak prihoda već uključuje i druge dimenzije poput zapošljavanja, pristupa zdravstvenoj skrbi, obrazovanja, stanovanja, diskriminacije i nesigurnog okruženja. Migranti se u društvu s ovim problemima suočavaju gotovo svakodnevno što im otežava bijeg iz siromaštva i u konačnici koči njihovu integraciju. S obzirom na to da je od migrantske krize prošlo gotovo desetak godina mnoge zemlje EU su osmislile razne inovativne i učinkovite mjere i strategije za poboljšanje pristupa migranata ovim područjima kako bi tako pomogle smanjiti siromaštvo kod migranata. To su uglavnom zemlje koje su poznate po viskom socijalnim davanjima i koje su među prvima bile spremne prihvatiti veliki broj migranata. U sljedećim poglavljima bit će prikazano kako pristup migranata

zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi, obrazovanju i stanovanju te život u nesigurnom okruženju doprinosi povećanju siromaštva kod migranata te će biti prikazani načini za smanjenje siromaštva i primjeri dobre prakse, kao i preporuke za smanjenje siromaštva migranata.

2. Definiranje migracija

2.1. Migracije i migranti

U posljednjih 40-ak godina pojmovi poput migracije, ilegalni migranti, iregularni migranti, azilanti i drugi dobivaju sve više medijske i političke pažnje posebno u zapadnim razvijenim zemljama Europske Unije (Pozniak i Petrović, 2014). Iako se najčešće govori o ilegalnim i iregularnim migracijama u migrante spadaju i druge kategorije osoba poput radnika iz trećih zemalja koji obavljaju poslove za koje nije moguće naći dovoljan broj radnika, azilanti kojima je priznat status azilanata i neregularni migranti.

Samo definiranje pojma „migracije“ kompleksna je zadaća, pogotovo jer se različito definira u zemljama Europske Unije i svijetu te se razlikuje s obzirom na uzroke, karakteristike, razmjere i posljedice. Generalno se može reći da su migracije sva kretanja ljudi preko neke udaljenosti (Kok, 1999). Ljudi migriraju svakodnevno bilo da je to odlazak u drugi grad radi posla ili školovanja ili preseljenje s jednog na drugi kraj države. Europski parlament definira migracije kao: „kretanja ljudi s jednog mjesta na drugo, kako bi se nastanili na novom mjestu. Migracije mogu biti dobrovoljne ili prisilne, a uglavnom su potaknute ekonomskim, ekološkim i socijalnim uzrocima.“ U ovom radu kriteriji kod definiranja migracija su prisilna promjena mjesta stanovanja i prelazak granice. Migracije imaju različite uzroke te se shodno tome razlikuju i nazivi kojima se označavaju različite skupine migranata ovisno o uzrocima migracija i njihovom statusu. Iako je od velike migrantske krize u Europskoj Uniji prošlo gotovo deset godina u medijima i u javnosti se i dalje često upotrebljavaju pojedini ukorijenjeni izrazi koji se odnose na sve vrste i tipove migranata. To su izrazi poput: migranti, azilanti, izbjeglice i imigranti.¹ Problem kod korištenja ovih izraza je da se oni podjednako koriste za sve tipove migranata što može značiti da mediji i društvo nisu dovoljno educirani da razlikuju ove

¹Pučka pravobraniteljica je u razdoblju prije početka izbjegličke krize provela nekoliko istraživanja s ciljem otkrivanja mogućeg govora mržnje, bilo prekrivenog ili otvorenog, rasizma i netrpeljivosti u online tekstovima o migrantima, tražiteljima azila i azilantima. U razdoblju prije početka izbjegličke krize tekstovi i izričaji u medijima tek su manjim dijelom (10 od 78) bili negativni, senzacionalistički, stereotipizirajući i diskriminatorni. Međutim termini tražitelj azila i azilant su nerijetko zamijenjeni a ponekad je bio prisutan i termin „ilegalac“ koji je označavao osobu zatečenu u nezakonitom prelasku državne granice (Popović, Kardov i Župarić-Iljić, 2022:28).

pojmove. Zato je na početku rada potrebno definirati navedene izraze te različite vrste migracija.

Prema Međunarodnoj organizaciji za migracije (*eng. International Organization for Migration*) pojam **migrant** predstavlja opći pojam (tzv. „kišobran termin“) koji odražava uobičajeno shvaćanje osobe koja se seli iz svog uobičajenog mjesta boravka, bilo unutar zemlje ili preko međunarodne granice, privremeno ili trajno te iz različitih razloga. Dakle iz ove definicije je vidljivo da pojam „migrant“ ne predstavlja jednu konkretnu skupinu migranata već je to krovni pojam za skupinu različitih pravnih kategorija osoba, primjerice kao radnike migrante. U ovome radu fokus će biti na međunarodnim migracijama. One se većinom pojavljuju u tri oblika: 1. zakonite migracije odnosno slobodne migracije kod kojih pojedinci svojom voljom mijenjaju državu prebivališta ili boravišta u skladu s regulativnim okvirom države odrednice, 2. prisilne migracije kod kojih ljudi bježe ili kao pojedinci u strahu ispred progona ili masovno zbog straha pred kršenjem ljudskih prava ili humanitarnog prava te drugih okolnosti koje su prouzrokovane različitim konfliktima ili katastrofama te 3. nezakonite migracije, koje uključuju nedopuštene prelaskе granica te nedopušteni ulazak odnosno boravak u drugoj državi (Vlada Republike Hrvatske, 2007., prema Mikac i Dragović, 2017:137). Važno je napomenuti da na međunarodnoj razini ne postoji jedna univerzalno prihvaćena definicija „migranta“.

Imigrant označava osobu koja se seli u zemlju koja nije zemlja njegove ili njezine nacionalnosti ili uobičajenog boravka, tako da zemlja odredišta postaje njegova ili njezina nova zemlja uobičajenog boravka.

Azilant (*eng. Asylum seeker*) označava osobu koja traži međunarodnu zaštitu. U zemljama s individualiziranim postupcima, azilant je osoba čiji zahtjev još nije konačno odlučен od strane zemlje u kojoj je podnesen. Važno je napomenuti da neće svaki azilant na kraju biti priznat kao izbjeglica, no svaka priznata izbjeglica je u početku bila azilant.

Izbjeglica (*eng. Refugee*) označava osobu koja se zbog osnovanog straha od progona zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja nalazi izvan zemlje svog državljanstva i nije u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne želi koristiti zaštitu te zemlje; ili koja, nemajući državljanstvo, a nalazeći se izvan zemlje svog prijašnjeg uobičajenog boravka kao rezultat takvih događaja, nije u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne želi vratiti se u tu zemlju.

Osim navedenih postoje i druge kategorije migranata, poput apatrida (osobe bez državljanstva), žrtve krijumčarenja ljudima, djeca bez pratnje i azilanti čiji zahtjev za azil nije pozitivno riješen,

a koji također traže zaštitu prema međunarodnom pravu i drugih (Ktistakis, 2016:10). Navedena klasifikacija migranata nije konačna odnosno u budućim razdobljima ona može biti proširena ili uređena. Neke osobe mogu spadati i pod više kategorija migranata (poput azilanta i žrtve trgovanja ljudima) te mogu prijeći iz jedne kategorije u drugu (Ktistakis, 2016). Također neke od navedenih kategorija migranata su u većem riziku od siromaštva od ostalih.

Regularne migracije (*eng. Regular migration*) su migracije koje se odvijaju u skladu sa zakonima zemlje podrijetla, tranzita i odredišta.

Iregularne migracije (*eng. Irregular migration*) označavaju kretanje osoba koje se odvija izvan zakona, propisa ili međunarodnih sporazuma koji reguliraju ulazak ili izlazak iz države podrijetla, tranzita ili odredišta. Pojam iregularne migracije se često koristi kao sinonim za **ilegalne migracije** što nije točno, te kako navodi Džidić (2022:155) u Rezoluciji Opće skupštine UN-a 3449 ističe se da pojam „ilegalni“ treba izbjegavati kod slučajeva kad su migranti u iregularnim situacijama jer on može implicirati kriminalne konotacije, umanjiti dostojanstvo migranata i podrivati poštivanje ljudskih prava migranata.

Radne migracije (*eng. Labour migration*) označavaju kretanje osoba iz jedne države u drugu, ili unutar vlastite države prebivališta, u svrhu zaposlenja.

Govoreći o iregularnim i ilegalnim migracijama bitno je istaknuti da iako ove osobe ne migriraju putem redovitih migracijskih kanala to ne oslobađa države obaveze da štite njihova prava. Dio migranata (poput izbjeglica, žrtava trgovine ljudima ili maloljetnih migranata bez pratnje) možda nema drugog izbora nego koristiti neregularne migracijske kanale. Prema međunarodnom pravu države odrednice odnosno države u kojima su zatečeni migranti su im svejedno dužne pružiti neke oblike zaštite.

Brojni su razlozi za migracije, od sigurnosti, demografije i ljudskih prava do siromaštva i klimatskih promjena (Europski parlament, 2020). Uzroke migracija objašnjavaju različite teorije. Sve one nastoje opisati i ponuditi najbolje rješenje na pitanje zašto ljudi migriraju te koji su to faktori koji na migracije utječu. Pošto se migracijama već više od stoljeća bave razne profesije svaka od njih u okviru svojeg područja interesa nudi teorije o migracijama. Sredinom dvadesetog stoljeća dominantne su bile ekonomske teorije poput neoklasične ekonomske teorije kojoj je u fokusu bila ekonomska dobit odnosno prema ovoj teoriji ljudi migriraju vođeni isključivo željom za maksimizacijom profita (Divić, 2020). Kritika ovoj teoriji odnosila se na to da ljudi ne migriraju uvijek isključivo radi bolje zarade već da postoje i drugi razlozi migracija. Osim neoklasične ekonomske teorije postoje i mnoge druge. Primjerice teorija

dualnog tržišta rada objašnjava da u svijetu postoji konstantna potreba za novim nisko obrazovanim radnicima koja nadilazi ponudu u razvijenim zemljama (Penava, 2011).

Pošto se migracijama bave razne profesije svaka od njih u okviru svojeg područja interesa nudi teorije o migracijama te se s vremenom počelo govoriti o različitim paradigmama koje objedinjuju mnoge teorije o migracijama. To su funkcionalistička paradigma koja smatra da su migracije temeljene na maksimizaciji profita i strategiji pojedinaca i obitelji da rade kalkulacije troškova i koristi od migracija te se zbog pozitivnih kalkulacija odlučuju za migracije, te historijsko-strukturalna paradigma koja smatra da migracije potiču snažne elite i poslodavci kojima je cilj iskorištavanje jeftine radne snage te da u tu svrhu koriste razne alate poput politike, religije i ideologije kako bi normalizirali migracije i povećali profit (de Haas, 2021).

Osim navedenih teorija i paradigmi postoje i mnoge druge. Onu koju je bitno navesti je push-pull teorija (Urbanski, 2022). Prema ovoj teoriji postoji takozvana lista potisnih i privlačnih čimbenika koje osobe ili potiču ili privlače u migracije. Potisni faktori uključuju faktore kao što su nezaposlenost, niski životni standard, siromaštvo, loša kvaliteta života (ekonomsko-socijalni), rat, terorizam, visoke stope kriminaliteta (sigurnosni), politički progoni neistomišljenika (politički), klimatske promjene i uništavanje okoliša (ekološki) (Rukavina, 2022:10). Privlačni faktori pak uključuju političke i socijalne čimbenike kao što bolja zdravstvena skrb, religijska tolerancija i sloboda od kaznenog progona (Urbanski, 2022). Kombinaciju push i pull faktora Mikac i Dragović (2017:137) smatraju i jednim od važnih čimbenika porasta današnjih migracija. Važno je naglasiti da su navedene paradigme nastale u povijesno vrijeme kada su migracije prvenstveno bile pokretane ekonomskim razlozima, dok su nedavne migracije iz zemalja MENA-e (eng. *Middle East and North Africa*) uz ekonomske potaknute i većinom drugih od gore navedenih vanjskih faktora.

Svi ovi ljudi imaju nešto zajedničko a to je potraga za boljim i sigurnijim životom. Međutim ono što im je zajedničko je i veći rizik od siromaštva. Većina njih dolazi iz siromašnih područja i područja visoke nezaposlenosti te su tako automatski u većem riziku od siromaštva i u određnim zemljama. Osim različitih izazova na putu do Europe s kojima su suočeni migranti oni se dolaskom u Europu suočavaju s novim preprekama. Cilj ovoga rada je zato uz definiranje migranata i migracija i migrantske krize u EU opisati probleme s kojima se susreću migranti a koji utječu na povećanje siromaštva i samim time slabiju integraciju migranata. Kako će biti vidljivo dalje u radu siromaštvo se ne odnosi nužno samo na nedostatak prihoda već ima i druge dimenzije poput pristupa zdravstvu, obrazovanju i drugih. Ovaj rad se dodatno bavi i strategijama i primjerima dobre prakse koji se koriste u državama članicama EU koji imaju za

cilj smanjiti različite dimenzije siromaštva migranata i tako dati doprinos većoj vidljivosti dobro osmišljenih strategija i preporuka u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti migranata jer samo obuhvatnim i dobro osmišljenim strategijama možemo osigurati kvalitetnu i sigurnu integraciju migranata i tako stvoriti inkluzivno moderno društvo 21. stoljeća.

2.2. Siromaštvo

Iako siromaštvo oduvijek postoji i jasno se može prepoznati mnogi autori navode da ne postoji jedinstvena definicija siromaštva koja bi bila primjenjiva u svim državama i u svim društvima. Osoba koja se po objektivnim pokazateljima poput linije siromaštva smatra siromašnom u nekoj od zapadno europskih zemalja neće se smatrati siromašnom u zemljama bliskog istoka i JAR-a. Dakle pri objašnjavanju siromaštva treba uzeti u obzir mnogo faktora a između ostaloga i geografski položaj osobe. Često se siromaštvo jednostavno definira kao stanje u kojem osoba nema dovoljno sredstava za svakodnevni život. Iako je ovo objašnjenje najjednostavnije te nije pogrešno ono samo na djelomičan način objašnjava što je siromaštvo. Za potrebe ovoga rada i s obzirom na temu koristit će se definicija od Walkera i Walkera (2009, prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011:8) prema kojoj se siromaštvo može odrediti kao „stanje deprivacije dohotka i drugih izvora, bilo materijalnih, socijalnih ili kulturnih. Ono utječe na zdravlje i životna očekivanja, kao i na pristup socijalnim mrežama, zapošljavanju, učenju i poštovanju.“ Iz ove definicije je vidljivo da siromaštvo nije samo nedostatak izvora sredstava već ono uključuje odnosno može uključivati i druge dimenzije poput socijalne dimenzije koja se odnosi na ljude i međuljudske odnose, takozvani socijalni kapital te kulturnu dimenziju odnosno rizik od izloženosti stigmatizaciji i pristupu određenim pravima od strane drugih ljudi. Dakle radi se o višedimenzionalnom problemu. Svjetska banka (2001., prema Wagle, 2002) siromaštvo određuje kao „materijalni deficit koji najčešće rezultira vrlo slabim društvenim odnosima, slabim pristupom socijalnim mrežama, povećanom nesigurnošću, a smanjenim samopouzdanjem te pojavom ovisnosti o drugima.“ Prema Nacionalnom planu borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje 2021.-2027. godine siromaštvo se definira kao oskudica materijalnih ili novčanih sredstava. Prema Nacionalnom planu ljudi su siromašni „ako nemaju dovoljno sredstava za svoje materijalne potrebe i ako ih uvjeti isključuju iz aktivnog sudjelovanja u djelatnostima koje se smatraju uobičajenima u društvu. Siromaštvo se tako očituje na različite načine, među kojima su nedostatak dohotka i sredstava potrebnih da se osigura održiva egzistencija, glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga, povećana smrtnost, uključujući smrtnost od

bolesti, beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija.“ (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021:4). Migranti su u riziku od većine navedenih obilježja siromaštva. Kod klasifikacije siromaštva u literaturi se najčešće govori o: apsolutnom i relativnom siromaštvu, situacijskom i generacijskom siromaštvu te urbanom i ruralnom siromaštvu (Arwvisions, 2024). Apsolutno siromaštvo je stanje kada osoba nema zadovoljene osnovne životne potrebe. Ono je univerzalno i mjeri se linijom siromaštva.² Relativno siromaštvo se odnosi na podmirenje potreba koje čine dio prihvatljivog (pristojnog) životnog standarda (Šućur, 2001, prema Guzalić, 2023). Dakle radi se o standardu života koji se mijenja tijekom vremena. Situacijsko siromaštvo je ono koje se javlja u određenim situacijama poput prirodnih katastrofa, ratnog stanja ili neočekivanih problema sa zdravljem. Generacijsko siromaštvo opisuje da siromaštvo nastaje unutar obitelji i opstaje kroz više generacija stvarajući začarani krug iz kojega je teško izaći. Konačno urbano i ruralno siromaštvo odnose se na mjesto življenja koje sa sobom nosi jedinstvene izazove. Urbano siromaštvo uključuje izazove poput nezaposlenosti i stanovanja dok se ruralno siromaštvo može odnositi na izazove s poljoprivrednim životom, vlasništvom nad zemljom i infrastrukturom koju je potrebno nadograditi (Baker i Schuler, 2004, prema Guzalić, 2023). Predložena klasifikacija siromaštva prikladna je za ovaj rad pošto obuhvaća sve kategorije migranata i njihove moguće uzroke siromaštva.

Siromaštvo je vrlo popularna tema te su siromaštvo kroz povijest pokušali objasniti mnogi teorijski pravci iz različitih disciplina. Među najpoznatijim teorijama su: teorija deprivacijskog kruga, teorija kulture siromaštva i teorija situacijske prisile (Družić-Ljubotina i Kletečki-Radović, 2011). Teorija deprivacijskog kruga polazi od teze da siromaštvo rađa siromaštvo te da se ono prenosi iz generacije na generaciju. To dovodi do stvaranja začaranog kruga iz kojega je osobi teško izaći. Uz to se navodi i negativan stav okoline prema siromašnim osobama. Teorija kulture siromaštva objašnjava da je „siromaštvo rezultat neprihvatljivih oblika ponašanja, devijantnih vrijednosti i morala koje ih razlikuje od dominantnog kulturnog i društvenog okruženja“ (Družić-Ljubotina i Kletečki-Radović, 2011:9). Konačno veoma poznata teorija situacijske prisile objašnjava siromaštvo kao reakciju na prisilu okoline. Osobe

² Linija siromaštva pomaže kod utvrđivanja da li je neka osoba siromašna ili ne. Linija siromaštva određuje se na način da stručnjaci i istraživački označe neke nužne proizvode za svakodnevni život (tzv. Košara proizvoda i usluga koja se smatra nužnom u nekom društvu) i njihova ukupna cijena označuje iznos odnosno liniju siromaštva. Ako je dohodak osobe manji od linije siromaštva osoba se smatra siromašnom (Vlada Republike Hrvatske, 2002:7). Relativna linija siromaštva mjeri se kao određeni postotak (50%) prosječnog dohotka ili medijana u nekom društvu. Ako osoba zarađuje ispod dobivenog iznosa ona se smatra relativno siromašnom. Uz apsolutnu i relativnu liniju siromaštva postoje i druge poput: budžetske, subjektivne, statističko-relativne i druge.

se ponašaju na specifičan način zato što ih na to navodi okolina i životne okolnosti poput nezaposlenosti, bolesti i niskih primanja (Družić-Ljubotina i Kletečki-Radović, 2011). Potonja teorija se može primijeniti i na migrantsku krizu s obzirom da faktori okoline odnosno vanjski faktori među kojima su i ratno stanje, siromaštvo i visoka razina nezaposlenosti s kojima su suočeni stanovnici MENA-e (Bliskog Istoka i sjeverne Afrike) prisiljavaju ljude na migracije.

3. Povijest i uzroci migracija u Europi i Europskoj Uniji

Europski kontinent oduvijek je bio aktivan kada su u pitanju migracije i imigracije te ga se ponekad opisuje kao „prostor išaran migracijama“. Već je od doba Rimskog Carstva koje je obuhvaćalo veći dio Europe, Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike Europa bila dobro umrežena i prošarana brojnim cestama koje su osim brzog kretanja vojske bile i najbrži put drugim ljudima u potrazi za boljim životom i bijegom od siromaštva (Matijević, 2023). Jedna od najvećih zabilježenih migracija u povijesti se zbila u razdoblju između 4. i 8. stoljeća. Tada su razna barbarska plemena privučena bogatim resursima Europe i bogatstvom Rimskog Carstva u nekoliko navrata izvršila invaziju na Europu i ugrozila tadašnje Rimsko Carstvo što je konačno rezultiralo i njegovim raspadom te velikim miješanjem stanovništva u Europi (Rapić, 2023:31). Procesi poput kolonizacije, industrijalizacije i globalizacije kroz povijest uvelike su utjecali na migracije u svijetu pa tako i u Europi (Hlača, 2021:223). Europske zemlje bile su vlasnici najvećeg broja kolonija u svijetu te su u Europu dovodile robove iz zemalja poput Afrike, Azije i Indije. Sve je započelo u 15. stoljeću dolaskom Portugalskih istraživača u zapadnu Afriku i otkrivanjem velike količine prirodnih resursa i jeftine radne snage kojima je zemlja obitavala dok ih je u Europi kronično nedostajalo (Musa, 2017:92). Osnivanje kolonija i razvoj transatlantske trgovine robljem obilježili su razdoblje novog vijeka koje je uslijedilo. Transatlantska trgovina robova je pojam kojim se označavala razmjena i trgovina robova koja se provodila između 15. i 20. stoljeća kada je između 10 i 15 milijuna ljudi odvedeno iz Afrike kako bi na europskom i američkim kontinentima služili kao robovi (Markasović, 2019:135). Iako je na vrhuncu transatlantske trgovine robljem najveći dio robova odvožen u Sjedinjene Američke Države, mnoge zemlje Europe poput Nizozemske, Španjolske, Engleske i Francuske sudjelovale su u organiziranju i prijevozu robova te eksploataciji prirodnih resursa i sirovina (Markasović, 2019:140). Pravno oslobađanje robova i zabrana ropstva i trgovanja ljudima u

SAD-u i Europi značila je i kraj prisilnih migracija crnačkog stanovništva³. Međutim posljedice ovog tristogodišnjeg europsko-afričkog odnosa osjećaju se i danas. Rasizam, derogativni stav prema crncima kao i strukturne promjene u samim afričkim društvima koja su zbog straha od odvođenja mladih sposobnih mladića počela prakticirati poligamiju i porast izvanbračnih zajednica prisutni su i dan danas (Markasović, 2019:145).

Zahvaljujući brzom razvoju ekonomije, širenju gradova, snažnom industrijskom rastu te resursima prikupljenih kroz stoljeća gotovo jednosmjerne trgovine i izrabljivanja kolonija u slabije razvijenim državama Europa i SAD doživljavaju streloviti gospodarski rast i promeću se u glavne ekonomske gigante na svjetskom tržištu. Širenje tvornica podrazumijevalo je otvaranje novih radnih mjesta te je ono pokrenulo novi val migracija iz siromašnih država istočne prema bogatoj zapadnoj Europi, te intenzivnije suradnje SAD-a i Europe. Mesić (2002:9) kaže: „kada ekonomski mostovi povezuju visokorazvijene zemlje, dovode do međunarodnih migracija uglavnom stručnjaka i kompanijskih rukovoditelja. Širenjem na nerazvijena društva, pokreću radne migracije“. Tako je započeo razvoj globalne ekonomije. No u prvoj polovici dvadesetog stoljeća taj trend se zaustavlja te iz Europe imigrira ogroman broj ljudi. Uzrok tome su dva svjetska rata koji su osim velikog broja ljudskih žrtava i materijalnih gubitaka bili razdoblje i jedne od najvećih imigracija iz Europe u povijesti (Rapić, 2023:35). Osim desetaka milijuna žrtava, iz Europe najprije prisilno a zatim i dobrovoljno seli još isto toliko iseljenika čiji su domovi stradali usred ratnih razaranja ili su se našli unutar ratom zahvaćenih područja (Karakaš Obradov, 2016:653). Nakon Prvog svjetskog rata najviše ljudi seli u zemlje SAD-a poput Kanade, Argentine, Australije, Brazila i Novog Zelanda (Tilly, 1979:18). Migracije su bile česte i van i unutar Europe. Novi odnosno Drugi svjetski rat osim procijenjenih 75 milijuna žrtava sa sobom je donio i novi val migracija. Tijekom rata najviše su migrirali židovi zbog straha od nacističke Njemačke i njezinog vođe Hitlera koji je imao za cilj istrijebiti sve židove smatrajući ih manje vrijednim ljudima (Rapić, 2023:35). Nakon rata situacija se okrenula te je tada slijedio progon Nijemaca zbog njihove etničke pripadnosti pri čemu je više od 15 milijuna Nijemaca protjerano iz zemalja istočne Europe (Rapić, 2023:35). Područje Balkana također nije bilo pošteđeno ratnih zbivanja. Domovinski rat bio je pokretač prisilnih i dobrovoljnih migracija hrvatskog, srpskog i bosanskog stanovništva iz Hrvatske bilo

³ Zanimljivo je da je prva zemlja u svijetu koja je zabranila ropstvo i trgovinu ljudima bila Dubrovačka Republika, koja je 1416. godine u svoj statut uvrstila i odluku u kojoj je navedeno da se svaka osoba na brodu smatra slobodnom osobom (Musa, 2017:92).

radi uništenih domova ili potrage za sigurnijim životom. Rat u Bosni i Hercegovini također je pokrenuo migracije iz istih razloga prema Hrvatskoj (Raduški, 2002:340).

Iz ovog kratkog prikaza nekih od najvećih migracija u povijesti može se zaključiti da su migracije u povijesti pretežito pokretane ekonomskim i političkim razlozima. U dvadesetom stoljeću ratno stanje može se smatrati kao jedan od najčešćih uzroka migracija u svijetu, koje je uostalom i glavni uzrok migracija tema koje je ovaj rad. Iako su migracije kako je prikazano učestale tijekom svih razdoblja u povijesti, one su postale i jedno od glavnih obilježja dvadesetog stoljeća.

3.1. Velika migrantska kriza

Nakon niza velikih migracijskih valova koji su se zbivali u Europi kroz stoljeća a posebno tijekom dvadesetog stoljeća, Europa je na početku 21.stoljeća ponovno suočena s novim migracijskim valovima. Prepoznata kao kontinent visokog životnog standarda i razvijenog sustava socijalnih usluga postala je poželjno odredište za mnoge migrante koji traže bolje uvjete života, bolje plaćene poslove, obrazovanje i sigurnost. Val migracija s kojim se Europa suočava od 2015 godine je u literaturi i medijima dobio naziv „Velika migrantska kriza“ ili „Izbjeglička kriza“. Ona se odnosi na masovan priljev ljudi iz uglavnom ratom pogođenih afričkih i azijskih zemalja prema zemljama Europske Unije između 2015.-2019. godine (Rapić, 2023:38). Prema nekim izvorima radi se o najvećem migracijskom valu u Europi nakon pada Sovjetskog Saveza i spuštanja takozvane Željezne zavjese u vrijeme Drugog svjetskog rata⁴ te je zato 2015. godina obilježena kao godina migrantske krize⁵.

3.2. Velika migrantska kriza uzroci

Uzroci velike migrantske krize su višestruki i kompleksni no ne i neviđeni u povijesti. Ona je započela u zemljama Bliskog istoka. Bliski istok oduvijek je poznat kao područje stalnih sukoba i političke nestabilnosti. Smatra ga se jednom od najkompleksnijih regija na svijetu, zbog njegovih učestalih vjerskih, etničkih, socioekonomskih i teritorijalnih rascjepa i sukoba, za koje međunarodna zajednica još nije pronašla prikladna diplomatska rješenja (Prugovečki, 2016:187). S obzirom na to da je danas vrijeme najveće globalne povezanosti u povijesti sukobi

⁴ Smith, C. (2015). Taking action on Europe's worst refugee crisis since World War II. *Commission on security and cooperation in Europe*. <https://www.csce.gov/statements/taking-action-europe-s-worst-refugee-crisis-world/>.

⁵ Spindler, W. (2015). 2015: The year of Europe's refugee crisis. *UNHCR*. <https://www.unhcr.org/news/stories/2015-year-europes-refugee-crisis>.

u jednom dijelu svijeta često dovode do mijenjanja ekonomskih, političkih pa i sigurnosnih tokova u drugim dijelovima svijeta. Velika migrantska kriza ima svoje korijene u takozvanom „Arapskom proljeću“ terminu koji označava seriju građanskih ratova i prosvjeda za demokraciju u većinom autoritarnim zemljama Bliskog istoka i sjeverne Afrike koji su započeli tijekom 2010. i 2011. godine (Britannica, 2024). Sve je započelo prosvjedima u Tunisu kada se 26-godišnji Mohamed Bouazizi ogorčen zbog postupanja policije prema njemu i drugim uličnim prodavačima zapalio ispred zgrade vlade što je uzrokovalo seriju protesta u Tunisu i ubrzo se proširilo i na ostale zemlje u regiji, počevši od Egipta i Jemena, zatim Bahreina, Libije i Sirije (Britannica, 2024). U potonje četiri zemlje prosvjedi su bili takvog intenziteta da su doveli do izbijanja građanskih ratova te su u nekima od njih poput Sirije i Libije oni i dalje u tijeku što znači da priljevi migranta iz tih zemalja i dalje traju o čemu će biti više riječi dalje u tekstu. U Siriji su zbivanja započela i prije arapskog proljeća pošto su građani bili prilično revoltirani socioekonomskim stanjem u zemlji. Predsjednika Bashar al-Assad-a se optuživalo za teško stanje u zemlji i probleme poput visoke razine nezaposlenosti, nepravedne raspodjele državne pomoći, malverzacije oko privatizacije državne imovine i zanemarivanja poljoprivrednog sektora (Aksu Kargin, 2018:27-28). To je rezultiralo i najintenzivnijim i najbrutalnijim borbama i protestima u Siriji iz koje je i pristiglo najviše migranata u Europu. Osim navedenih zemalja pokret se proširio i na druge uglavnom afričke zemlje poput Alžira, Jordana, Maroka i Omana. Svoj vrhunac migrantska je kriza dosegla tijekom 2015. i 2016. godine kada je broj ljudi koji su zatražili utočište u zemljama Europske Unije, Norveške i Švicarske prešao brojku od milijun i tristo tisuća i tako suočio Europu s dosad neviđenim izazovima.

3.3. Kretanje migranata tijekom migrantske krize 2015. i 2016. godine

Migranti su na svom putu prema Europi imali različite pravce i načine dolaska. Većina njih je kao konačno odredište imala razvijene zemlje Europe među kojima su prednjačile Njemačka, Švedska, Francuska i Italija. Veliki dio njih je u Europu stigao ilegalnim putovima dolaska. Migranti su u Europu stigli preko nekoliko različitih ruta: prva je zapadnosredozemna ruta koja uključuje kopnene i morske putove te polazi od Alžira i Maroka u sjevernoj Africi i podrazumijeva prijelaz preko sredozemnog mora za koji se najčešće koriste gumenjaci ili slični mali čamci te završava u Španjolskim enklavama Ceuti i Melilli na sjevernoj obali Afrike odakle migranti nastavljaju svoj put prema unutrašnjosti Europe, gdje im je prva postaja najčešće bila Italija (Vijeće Europske Unije, 2024). Ova ruta se nastavila koristiti i nakon

migrantske krize te je 2018. godine postala najkorištenija ruta prema Europi. Djelovanjem Frontexa (Europske Agencije za europsku graničnu i obalnu stražu) i suradnjom s Afričkim državama, poglavito Marokom od 2019. se značajno smanjio broj dolazaka migranata ovom rutom. Druga je zapadnoafrička ruta koja polazi iz Mauritanije, Senegala, Maroka, Zapadne Sahare i Gambije te završava na Kanarskim otocima u Atlantskom oceanu (Vijeće Europske Unije, 2024). Osim ovih ruta koje pretežno koriste ilegalni migranti koriste se i centralna mediteranska ruta koja povezuje sjevernu Afriku s južnom Europom odnosno jugom Italije, istočno mediteranska odnosno balkanska ruta koja ide iz smjera Turske i prolazi kroz zemlje Balkana među kojima je i Hrvatska te istočna ruta koja prolazi preko Rusije, Ukrajine i Bjelorusije (Rukavina, 2022:28).

3.4. Ostali razlozi migracija

Ono što je predstavljalo i dalje predstavlja problem je razlikovanje tipova migranata koji dolaze u Europu. Kako je na početku rada navedeno postoji više tipova migranata te neki od njih predstavljaju veće izazove od drugih. Tijekom velike migrantske krize najučestalije su bile izbjeglice koje bježe iz ratom pogođenih područja zbog straha za vlastiti život. Njihova je definicija navedena u prethodnim poglavljima. Izbjeglice imaju pravo na zaštitu i određene povlastice (ako se tako mogu nazvati, u odnosu na druge kategorije migranata) u državama potpisnicama Ženevske konvencije iz 1951.godine i Protokola iz 1967. godine koji je nadopunio Konvenciju, dakle u svim zemljama Europske Unije. No osim njih je bio prisutan i veliki broj drugih tipova migranata koji su se predstavljali kao izbjeglice kako bi dobili određena prava namijenjena izbjeglicama ili izbjegli vraćanje u zemlju podrijetla (Kuvekalović, Stojanović i Filipović, 2017:28). To su primjerice ekonomski migranti koji nisu ispunjavali potrebne uvjete za dobivanje azila te ilegalni migranti koji su u Europu ulazili bez osobnih dokumenata i odbijali se identificirati pri ulasku u zemlje članice EU te kojih je zbog masovnog priljeva ljudi značajan udio uspio ući u Europu. O tome svjedoče i podaci prema kojima je do kolovoza 2015. godine od ukupno 340 991 migranata koji su došli u Grčku morskim putem broj Sirijaca koji dolaze iz ratom zahvaćenog područja iznosio 175 375, dakle oko 50%, dok su ostalu polovicu činili migranti iz Afganistana, Pakistana, Albanije, Iraka i drugih zemalja (Zaragoza Cristiani, 2015:3)⁶. Ljudi iz ovih zemalja spadaju uglavnom u ekonomske i

⁶ Važno je napomenuti i da se broj migranata drastično povećao u drugoj polovici 2015. godine tako da su se podaci o broju migranata izmijenili. Primjerice u Grčku je do kraja lipnja 2015. godine pristiglo 65 282 migranata no u sljedeća tri mjeseca taj broj je porastao na više od 334 000 migranata (Zaragoza Cristiani, 2015:2).

iregularne migrante te se u literaturi kao najčešći razlozi migracija ovih tipova migranata navode ekonomski razlozi poput nezaposlenosti i niskih plaća, usporenog gospodarskog razvoja, siromaštva i neadekvatnih uvjeta života te visoke stope nasilja i konflikata koji ugrožavaju milijune civila i tjeraju ljude na alternativne i često po život opasne rute na putu do Europe (Browne, 2015:2)⁷.

3.5. Reakcija EU na migrantsku krizu

Velika migrantska kriza 2015. i 2016. godine dovela je do kršenja mnogih propisa, od onih koji se tiču postupanja prema izbjeglicama, poštivanja i prelaska međunarodnih granica odnosno graničnih propisa (tzv. Schengenskog sporazuma) te je između ostalog ukazala i na neusklađenost europske migracijske politike. Ključno je bilo pitanje kamo smjestiti migrante jer u početku nijedna europska država nije imala dovoljne kapacitete za smještaj tolikog broja ljudi te se pojavilo i pitanje sigurnosti (Džidić, 2022:155). Pitanje prihvata migranata izazvalo je različite reakcije europskih zemalja. Primjerice Njemačka je od početka migrantskog vala bila jedno od glavnih odredišta migranata. Zahvaljujući politici otvorenih vrata ili kulturi dobrodošlice (eng. *Welcome culture*) kojima su migracije predstavljane kao ključni resursi odnosno izvori radne snage pa i kulturnog obogaćivanja u Njemačku je pod vodstvom kancelarke Angele Merkel preko otvorenih ilegalnih ruta pristiglo oko dva milijuna i tristo tisuća migranata (Polović, Rudančić i Akmačić, 2022:157). Mađarska je pak pod vodstvom Viktora Orbana otišla u drugu krajnost te se početkom izbjegličke krize odlučila fizički ograditi od susjednih zemalja Srbije i zatim Hrvatske kako bi spriječila nezakonite prolaskе odnosno rute migranata kroz svoju zemlju. Za podizanje ograda i/ili uvođenja vojske na granice se odlučilo još nekoliko zemalja. I postupanje Njemačke i postupanje Mađarske izazvalo je različite reakcije u medijima i javnosti⁸. Ipak bilo je jasno da je te sve ljude potrebno negdje smjestiti i pružiti im zaštitu. To nije bilo sporno pošto je kako je već navedeno prema Konvenciji za zaštitu izbjeglica iz 1951. godine (tzv. Ženevska konvencija) i pripadajućem Protokolu iz

⁷ Za detaljne pokretače migracija u povijesti i u suvremeno doba vidi: Czaika, M. i Reinprecht, C. (2020). Drivers of migration: A synthesis of knowledge. *International Migration Institute*, 163 (20), 2-45.

⁸ Iako je Njemačku podržavalo nekoliko zemalja poput Švedske, Finske i drugih u pristupu „otvorenih vrata“ i „kulture dobrodošlice“ to nije bio slučaj s većinom ostalih zemalja članica. Većina zemalja a posebno zemlje Visegrad grupe koju čine Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka odbile su potpisati bilateralne ugovore o preuzimanju određenog dijela migranata odnosno tražitelja azila te je to dovelo do stvaranja „hotspotova“ u zemljama članicama u kojima se nalazio veliki broj migranata i koje su rješavale zahtjeve za azilom (Polović, Rudančić i Akmačić, 2022:160). Tada je postalo jasno koliko su zemlje članice podijeljene oko pitanja migranata. Usp. Ivanova, D.(2016). Migrant Crisis and the Visegrad Group's Policy. *International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION* (22).

1967. godine čiji je potpisnik svaka država članica EU bilo propisano da je svaka država potpisnica obvezna zbrinuti migrante izbjeglice i poštivati njihova prava, kao i Konvencije o pravima djeteta iz 1989. godine (Kranjec, Pindulić i Vidović, 2020: 4). Od EU se tražilo poduzimanje hitnih mjera za upravljanje migracijama. Koraci koje je poduzela EU su uključivali osiguravanje vanjskih granica EU utrostručenjem sredstava za sigurnosne morske operacije na Sredozemnom moru (Borowicz, 2017) te otvaranje privremenih prihvatnih centara odnosno kampova u zemljama u koje su pristizali migranti u kojima je za migrante bio organiziran smještaj i podjela hrane. Zatim je na red došlo preispitivanje postojećih politika i to prvenstveno Dublinske konvencije iz 1990. godine i pripadajuće uredbe kojom se određuje prvo registriranje tražitelja azila i po potrebi transfer migranata u državu članicu EU koja je dokazana kao prva zemlja u koju je migrant prvi put stupio na područje EU (Koturović i Bošković, 2017:104)⁹. Zemlje poput Italije i Grčke koje su geografski najbliže Aziji i Africi i koje su primale najveći broj migranata zbog ove su konvencije bile pod velikim opterećenjem te se zato pojavila potreba za reformom postojeće konvencije. EU je zato predložila nove mjere za reformu Zajedničkog europskog sustava azila (CEAS) koje su uključivale i nove zakone koji bi izmijenili Dublinski sustav prema kojem se radila raspodjela zahtjeva za azil među državama članicama (Europski Parlament, 2017). Predstavljena su i dva programa: *Resettlement Programme* kojim se želio smanjiti broj smrtnih slučajeva migranata koji su često bili rezultat opasnih i ilegalnih ruta uključujući prijelaz preko Sredozemnog mora tako da im se omogući legalan i siguran transfer i kretanje u EU i *Relocation System* kojim se migrante premještalo iz zemalja ulaska u druge zemlje EU (Borowitz, 2017). Dublinska uredba je konačno zamijenjena Uredbom o upravljanju azilom i migracijama čija je konačna verzija odobrena tek u travnju 2024. godine. Europskoj agenciji za graničnu i obalnu stražu pod nazivom Frontex 2016. godine značajno su povećana sredstva i ovlasti u svrhu boljeg upravljanja granicama (Sachseder, Stachowitsch i Binder, 2022). EU je 2016. godine sklopila i sporazum s Turskom prema kojem će Turska zadržavati migrante izvan granica EU dok će zauzvrat dobiti značajnu političku i financijsku pomoć (Sudarić, Bencarić i Lončarić, 2020).¹⁰ Uz to je EU 2017. godine sklopila

⁹ Dublinskom konvencijom spriječen je tzv. *asylum shopping* kojim se sprječava da tražitelji azila biraju državu u kojoj žele podnijeti zahtjev za azil ili pak da podnose zahtjeve u više zemalja (Koturović i Bošković, 2017:104).

¹⁰ Ovaj sporazum često se kritizira i smatra ga se štetnim za ljudska prava i sigurnost azilanata, usp. Kranjec, J., Pindulić, A. i Vidović, T. (2020). Reforma Zajedničkog europskog sustava azila – ka derogaciji prava ili prijelomna točka za izgradnju pravednijeg sustava? Centar za mirovne studije: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/133/Reforma_Zajedni_kog_europskog_sustava_azila_-_policy_dokument.pdf.

sporazum s Libijom te 2018. godine i partnerstvo s Marokom oko pitanja upravljanja granicama, socioekonomskom integracijom, potporom i izgradnjom kapaciteta te zaštitom prava migranata (Europski Parlament, 2017). Navedeni sporazumi s Turskom, Marokom i Libijom bili su predmet mnogih rasprava i prigovora raznih međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva koji su isticali loše uvjete života u prihvatnim kampovima, loše postupanje s migrantima te druge postupke kojima su se kršila temeljna ljudska prava migranata (Thevenin, 2021).

4. Strukturni čimbenici koji povećavaju siromaštvo kod migranata

U prethodnim poglavljima prikazano je kako se je EU suočila s neočekivanom krizom masovnih migracija koje su pogodile Europu tijekom 2015. i 2016. godine. U ovome poglavljju fokus će biti na jednom od najčešćih problema s kojim se migranti suočavaju – siromaštvom. Migranti su jedna od skupina koja je u povećanom riziku od siromaštva. To i ne čudi s obzirom na to da su tijekom migrantske krize najbrojnije bile izbjeglice koje bježe od rata, tražitelji međunarodne zaštite te ekonomski migranti koji se prvenstveno vode željom za boljim životom što podrazumijeva da su u svojim matičnim zemljama bili suočeni s određenim ekonomsko-socijalnim push faktorima poput siromaštva i visoke stope nezaposlenosti. Kako je navedeno u prethodnim poglavljima siromaštvo se može očitovati na različite načine, među kojima su nedostatak dohotka i sredstava potrebnih da se osigura održiva egzistencija, glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga, povećana smrtnost, uključujući smrtnost od bolesti, beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija.

U ovome će poglavljju biti analizirani navedeni aspekti siromaštva na primjeru migranata, pošto se punopravna i efikasna integracija prema Priopćenju Europske Komisije o imigraciji, integraciji i zapošljavanju iz 2003. godine sastoji od 6 ključnih aspekata: integracije u tržište rada, obrazovanja i jezičnih vještina, stanovanja i urbanih pitanja, zdravlja i socijalnih službi, društvenog i kulturnog okoliša, te nacionalnosti, državljanstva i poštovanja različitosti (Blagojević, 2020:717). Uz to će se navesti i nekoliko primjera dobre prakse koje koriste države članice kojima je cilj postići kvalitetnu i sveobuhvatnu integraciju te samim time smanjiti siromaštvo kod migranata.

4.1. Ekonomski izazovi i zapošljavanje migranata

Pristup tržištu rada smatra se jednim od najvažnijih pokazatelja integracije migranata u određnim zemljama te jedan od ključnih faktora koji štiti migrante od siromaštva. Uz to što je posao glavni izvor prihoda posao također migrantima pomaže i da pronađu svoje mjesto u društvu, da pronađu pristojni smještaj, pomaže u interakciji s drugim kolegama na radnom mjestu te pridonosi učenju jezika zemlje domaćina (OECD, 2018:63).

Kako je već spomenuto na početku migrantske krize neke su zemlje poput Njemačke, Švedske, Finske i Austrije zagovarale otvaranje granica i puštanje masovnog broja izbjeglica i drugih migranata u Europu vidjevši u njima potencijalnu radnu snagu (odnosno ljudski kapital) koja bi mogla znatno pridonijeti gospodarskom razvoju. Prema Borowicz (2017:92) EU je u kratkoročnom razdoblju predvidjela povećane troškove upravljanja migracijskom krizom koji bi u dugoročnom razdoblju trebali biti povraćeni kroz zapošljavanje migranata koje će ovisiti o starosnoj strukturi, razini asimilacije te njihovoj integraciji na tržište rada. Kad govorimo o izbjeglicama i drugim humanitarnim migrantima za njihovu je integraciju na tržište rada potrebno određeno vrijeme. Prema istraživanju Europske Komisije (Konle-Seidl i Boltis, 2016:22) na razini EU je u prosjeku bilo potrebno između 5 i 6 godina za integraciju oko 50% humanitarnih migranata za integraciju na tržište rada, dok je za postizanje zaposlenosti od 70% bilo potrebno čak i do 15 godina. Ipak treba naglasiti da iako se radi o prilično dugom vremenu, za izbjeglice je malo vjerojatno da će se vratiti u matične zemlje tako da je dugoročno ulaganje u ljudski kapital odnosno imigrante u konačnici dobra investicija. Iako EU od država članica zahtijeva da osiguraju punu integraciju migranata dio koje je i zapošljavanje¹¹, ipak postoje mnoge poteškoće odnosno izazovi u pristupu migranta tržištu rada (Schenner i Neergaard, 2019:15). Europski opservatorij za politike zapošljavanja (2016) razlikuje nekoliko vrsta poteškoća koje migrantima otežavaju pristup tržištu rada. To su zakonodavne i administrativne poteškoće, institucionalna podrška, ekonomske poteškoće vezane za nedostatak potrebnih radnih vještina i kvalifikacija ili priznavanja kvalifikacija te društveno-kulturne poteškoće.

Kao jedan od najvažnijih problema u zakonodavstvu EU koje se odnosi na zapošljavanje migranta Europska Komisija navodi činjenicu da države članice nisu dužne osigurati pristup tržištu rada ni ikakav oblik podrške migrantima za zapošljavanje prije nego što dobe status

¹¹ Propisi koji se odnose na zapošljavanje izbjeglica i osoba pod međunarodnom zaštitom su: Direktiva (2004/83/EZ) o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljanina treće zemlje ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite (članak 26.) te njezina izmijenjena verzija (2011/95/EU), i Direktiva 2013/33/EU (članak 15.).

izbjeglica ili osoba pod međunarodnom zaštitom čime im se već u startu otežava integracija u društvo. Od ostalih problema ističu i ograničeni broj sati mjesečno odnosno mjeseci godišnje koji migranti mogu provesti radeći (primjerice u Nizozemskoj mogu raditi najviše 24 mjeseci godišnje), ograničenje raspona poslova (u Cipru migranti mogu raditi u samo određenim sektorima poput poljoprivrede, uzgoja životinja, proizvodnje, upravljanja otpadom i drugim slabije plaćenim poslovima), ograničen pristup službama za zapošljavanje (primjerice u Češkoj, Mađarskoj i Danskoj), testove tržišta rada i radne dozvole te obvezu poslodavca da podnosi zahtjev za radnu dozvolu za radnike migrante, što samo po sebi nije ograničenje već više predstavlja praktičnu prepreku (Arora i sur., 2016:8). To znači da migranti rade uglavnom sekundarne poslove koje ostali građani izbjegavaju te koje karakteriziraju niže plaće, veći broj radnih sati, veća fluktuacija radnika, izolirana mjesta rada te nemogućnost sigurnog zaposlenja, odnosno tzv. nesiguran rad (eng. *precarious work*) (Schenner i Neergaard, 2019:16).

Administrativne poteškoće poput dugog vremena čekanja na rješavanje zahtjeva za azil i dobivanja radne dozvole kod migranata mogu osim praktičnih posljedica poput „rupa“ u radnom stažu odnosno dugih razdoblja nezaposlenosti izazvati i psihičke posljedice poput smanjene motivacije za rad čak i onda kada dobe dozvolu za rad, zbog dugog razdoblja čekanja. Još jedna važna zakonska prepreka je i to što migranti koji nisu europski državljani (tzv. *non-eu migrants*) prema Schengenskom sporazumu nemaju slobodu kretati se i raditi u drugim državama članicama sporazuma bez graničnih kontrola i ispunjavanja različitih uvjeta koje nameću države članice kao što to imaju građani država članica.

Institucionalne poteškoće uključuju nedostatak sredstava za financiranje projekata poput tečajeva jezika i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te nedostatak ljudskih resursa za podučavanje migranata tim vještinama (Arora i sur., 2016). Nedostatak kvalificirane radne snage i jezične barijere često se ističu kao jedne od gorućih prepreka u usklađivanju radnih mjesta i vještina migranata, posebno na lokalnim razinama. U vrijeme migrantske krize u državama članica EU još su se osjećale posljedice ekonomske krize iz 2008. godine što je utjecalo na povećanje nezaposlenosti i smanjenje radnih mjesta čime su bili pogođeni i migranti zbog povećanja konkurencije na tržištu rada. Europska investicijska banka (2016:27) kao razloge nezaposlenosti navodi nedostatak srednje i visokokvalificirane radne snage uz istovremeno povećanje niskokvalificirane radne snage dio koje su i migranti, na koje su utjecale i zakonske i administrativne poteškoće odnosno nepriznavanje diploma i stečenih znanja migranata u državama članicama EU. Ekonomskom krizom najviše su bili pogođeni sektori poput poljoprivrede, maloprodaje i građevinskog sektora u kojima su pretežito radili

niskokvalificirani radnici. Prema podacima Bugarske Državne agencije za izbjeglice 30% migranata nije navelo nikakvu razinu obrazovanja, 26% je završilo do 6 razreda osnovne škole, 24% je završilo osnovnu školu, 15% je završilo srednju školu, 4% je završilo fakultet i 1% je završio visoku školu (Arora i sur., 2016:15). U istraživanju u Belgiji nađeno je da je od 68% izbjeglica koji imaju završeno srednjoškolsko i/ili visokoškolsko obrazovanje samo 17% zatražilo formalno priznavanje diplome. Kao glavni razlog ne traženja priznavanja diplome migranti najčešće navode dugo vrijeme čekanja.

Konačno društveno-kulturne poteškoće migrantima znatno otežavaju zapošljavanje, najčešće zbog diskriminacije. Migranti su kako u društvu općenito tako i prilikom zapošljavanja suočeni s diskriminacijom potencijalnih poslodavaca. Neki od slučajeva diskriminacije u zemljama EU uključuju: ksenofobiju od strane poslodavaca koji preferiraju zaposliti domaće stanovništvo zbog straha odnosno predrasuda prema migrantima, nevoljkost zapošljavanja migranata zbog nepoznavanja jezika, strah migranata od gubitka posla u slučaju pregovaranja oko radnog vremena kako bi imali vremena za molitvu te rodne prepreke (Arora i sur., 2016:18). Na nevoljkost poslodavaca da zaposle migrante utječu i već spomenuti komplicirani administrativni zahtjevi. Politike namijenjene poticanju integracije migranata na tržište rada direktno mogu utjecati na smanjenje siromaštva kod migranata no njihovo donošenje uvelike ovisi o stavovima vladajućih političkih stranaka o migracijama i migracijskim politikama.

4.2. Zdravstvena zaštita migranata

Jedan od aspekata efikasne integracije migranata je svakako i zdravstvena zaštita. Neki od prvih načina zbrinjavanja migranata na početku migrantske krize su bili već spomenuti privremeni prihvatni kampovi gdje su migranti smješteni u mobilne kućice i šatore često ograđeni sa žicom i uz ograničeni broj sanitarnih čvorova i dostupnih tuševa. Mediji su često izvještavali o teškim uvjetima u kojima su migranti smješteni¹², za što su i neke od zemalja članica odgovarale pred Europskim sudom za ljudska prava (Ansa, 2023). U pritužbi pred Europskom Ombudsmanicom migranti su navodili loše uvjete smještaja poput loše higijene, prenapučenosti, slabog ili gotovo nikakvog pristupa zdravstvenim uslugama tijekom smještaja u kampovima, HIV, premalo tuševa, sanitarnih čvorova i privatnosti u smještaju, koji su posebno kod žena izazivali osjećaj straha, te su doveli do kršenja ljudskih prava žena koja su uključivala: neželjene trudnoće,

¹² Delauney (2019): Bosnia's „inhumane“ camp conditions put thousands of migrants at risk. <https://www.bbc.com/news/world-europe-50700345>. Posjećeno 6.8.2024.

visokorizične trudnoće, silovanja, psihički i fizički stres zbog prisilnih razmjesta te prijevremene i prisilne porode (Laporta Hernández, 2017:155-156). Iako je EU dala obećanje da će se uvjeti života u prihvatnim kampovima uvelike poboljšati i biti spremni za budućnost (eng. *futureproof*) i u skladu s europskim standardima i dalje se u 2024. godini izvještava o „visoko osiguranim kampovima u kojima nedostaje osnovna infrastruktura i usluge, gdje vlasti pod izgovorom provođenja postupaka identifikacije, sustavno podvrgavaju osobe koje traže azil nezakonitom i proizvoljnom pritvoru“¹³.

Povećani priljevi ljudi tijekom 2015. i 2016. dakako da su opteretili zdravstvene sustave zemalja članica EU. Zbog toga što dolaze različiti ljudi svi oni imaju i različite potrebe, govore drugim jezicima, imaju različite tradicije, očekivanja te već u dolasku imaju drugačije i veće zdravstvene potrebe zbog toga što prije nisu imali pristup zdravstvenoj skrbi koja je na istom stupnju kao ona u Europi (Ledoux i sur., 2018:1-2)¹⁴. Pristup zdravstvenoj skrbi migranata dodatno je pogoršan tijekom pandemije virusa Covid-19 kada se strahovalo od toga da migranti mogu biti prenosioci bolesti i dodatno opteretiti nacionalne zdravstvene sustave što je dovelo do dodatnih ograničenja i strožih kontrola (Delić i Begić, 2021:3133-3134).

Migranti su na svom putu izloženi raznim zdravstvenim rizicima. Oni mogu uključivati: psihičke traume uzrokovane ratnim stanjem i doživljenim nasiljem, ozljede, stres, manjak hrane i vode tijekom putovanja, loše uvjete u prihvatnim kampovima te neprilagođenu zdravstvenu skrb. Prilagođen pristup zdravstvenoj skrbi koji je spreman odgovoriti na potrebe migranata jedan je od izazova s kojim su suočene države članice EU.

Pristup zdravstvenoj skrbi na mnogo je načina povezan sa siromaštvom migranata. Psihičke teškoće poput depresije, stresa, osjećaja usamljenosti i izoliranosti, PTSP-a i napadaja panike koji doživljavaju izbjeglice, loših uvjeta smještaja i nesigurne budućnosti utječu na pogoršanje zdravlja migranata što posljedično vodi i do većeg rizika od siromaštva jer zdravi ljudi imaju veće mogućnosti zapošljavanja, zadržavanja posla i zadržavanja prihoda u odnosu na migrante koji zbog svojeg zdravstvenog stanja i nemogućnosti pristupa zdravstvenoj skrbi nisu sposobni

¹³ Amnesty International: People seeking asylum detained in EU-funded “pilot” refugee camp on Samos: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/07/people-seeking-asylum-detained-in-samos-camp-in-greece/>. Posjećeno 6.8.2024.

¹⁴ Međutim neki autori navode da iako su migranti suočeni s rizicima poput stresa, siromaštva, diskriminacije ili jezičnih barijera, migranti također mogu imati neke zaštitne elemente koji ublažavaju te čimbenike. Primjerice kulturni elementi mogu pridonijeti povoljnijim rezultatima smrtnosti kod imigranata zbog zdravijih životnih navika koje su donijeli iz svojih zemalja podrijetla, kao što su manja konzumacija alkohola i cigareta ili zdravija prehrana. Tako će migranti često imati niže stope smrtnosti u odnosu na stanovnike zemalja domaćina (usp. Oliva-Arocas i sur., 2020). Ipak i sami autori navode da će se s vremenom te razlike u smrtnosti smanjivati.

raditi. Dakle dobro zdravlje je preduvjet da bi osoba mogla raditi. Konle-Seidl i Boltis (2016:28) navode da zdravstvene poteškoće mogu biti temeljna prepreka integraciji jer utječu na gotovo sva područja života te da bi one trebale biti podmirene prve a da bi zatim trebalo raditi na drugim aspektima integracije, poput obrazovanja i zapošljavanja.

Pravo na zdravstvenu zaštitu koju ostvaruju migranti iznimno se razlikuje od zemlje do zemlje na što najviše utječe prethodno iskustvo ili izostanak iskustva s masovnim migracijama te to da li se radi o tranzitnim ili odredišnim zemljama (Lebano i sur., 2020:6). Europske zemlje poput Španjolske, Portugala i Irske imaju dugogodišnje iskustvo s imigracijama te su u tim zemljama razvijeni različiti sustavi koji su fokusirani na migrante te im omogućuju lakši pristup zdravstvenoj skrbi. U Španjolskoj su razvijeni tzv. *integration* planovi koji su fokusirani na dostupnost i jamstvo zdravstvene skrbi strancima te konstantno poboljšanje sustava kako bi se mogao nositi s raznolikošću potreba migranata (Ledoux i sur., 2018). U Portugalu postoje *migrant-friendly* bolnice koje se bore protiv diskriminacije i poštuju kulturne različitosti te rade na zapošljavanju liječničkog osoblja s migrantskom pozadinom (eng. *migrant background*) dok Irska ima razvijenu posebnu politiku za migrante koja se tiče zdravstva pod nazivom *Intercultural Health Strategy* kojom se žele smanjiti razlike u pristupu zdravstvenoj skrbi među ranjivim skupinama. Sve tri od navedenih zemalja surađuju i s organizacijama civilnog društva te rade na intersektoralnoj i interinstitucionalnoj suradnji koja je prepoznata kao važan čimbenik učinkovite integracije državljana iz trećih zemalja a koja u mnogim zemljama EU nedostaje.

Ulaganja u zdravstveni sustav također mogu utjecati na dostupnost zdravstvene skrbi za migrante. Ekonomska kriza koja je pogodila Europu 2008. godine utjecala je između ostalog i na smanjenje iznosa za zdravstvo u mnogim zemljama EU kojima su bili pogođeni i migranti kao jedna od ugroženih skupina (Suess i sur., 2014). U zemljama koje mnogo ulažu u zdravstvene sustave situacija je značajno bolja. U istraživanju Casquilho-Martins i Ferreira (2022) navodi se da su Irska, Švedska, Španjolska i Austrija zemlje koje se ističu u kvaliteti zdravstvenih sustava i pristupa prema migrantima. U ovim zemljama migranti (uključujući i iregularne migrante u Švedskoj) imaju gotovo ista prava u pristupu uslugama zdravstvenog osiguranja kao domaći stanovnici te su dobro informirani o svojim pravima i uslugama te posebnim programima namijenjenima za migrante. Navodi se i da u zemljama istočne Europe i to najviše u Poljskoj, Slovačkoj i Estoniji (od kojih su prve dvije dio Visegrad skupine) strana populacija ima najviše zdravstvenih problema koji ometaju odnosno utječu na njihove druge aktivnosti i područja života poput zaposlenja te tako izravno utječu i na povećanje siromaštva kod migranata.

Ono čemu je potrebno posvetiti posebnu pažnju je pristup zdravstvenoj skrbi ranjivim skupinama migranata poput žena odnosno djevojaka migrantkinja. U istraživanju Welfense (2020) navodi se da EU politike često zanemaruju specifične potrebe žena i djevojaka izbjeglica. One su izložene višestrukim oblicima diskriminacije, uključujući rodno uvjetovano nasilje, ekonomske nejednakosti i ograničen pristup zdravstvenim uslugama. Administrativne i organizacijske prepreke osim na zapošljavanje utječu i na pristup zdravstvenoj skrbi migranata. U istraživanju Casquilho-Martins i Ferreira (2022) navodi se da migranti među kojima je većina žena u Grčkoj često odustaju od naručivanja za preglede zbog dugog vremena čekanja na pregled. Istraživanje koje se fokusiralo na zdravstvene učinke nasilja pokazalo je da 84% od 128 žena koje su se konzultirale s humanitarnom klinikom „Médecins du Monde“ (eng. *Doctors of the World*) doživjelo nasilje, bilo verbalno, fizičko ili seksualno (Estrada i Lazimi, 2013, prema Lebano i sur., 2020). Na kraju je potrebno reći da neulaganje u zdravstvenu skrb migranata odnosno u prevenciju kratkoročno može smanjiti troškove zdravstvene skrbi no dugoročno ipak dovodi do pogoršanog zdravlja migranata i posljedično većeg opterećenja za zdravstveni sustav i samim time financijskog opterećenja za državu. To je i potvrđeno u istraživanju Bozorgmehra i Razuma (2015) koji navode da je u Njemačkoj koja je tijekom 2015. godine ukinula pristup hitnoj pomoći za izbjeglice i tražitelje azila dugoročni trošak ukidanja pristupa hitnoj pomoći bio veći od kratkotrajnog troška uključivanja migranata u sustav hitne pomoći. Migranti kojima se ne osigurava pristup zdravstvenoj pomoći i skrbi također su i u većem riziku od nezaposlenosti što dodatno negativno djeluje na povećanje troškova za državu i rezultira lošijom integracijom.

4.3. Migranti i obrazovanje

Pristup migranata obrazovanju i prilagođenost obrazovnog sustava potrebama migranata mogu značajno doprinijeti ne samo ekonomskom već i socijalnom blagostanju zajednice u kojima migranti žive (OECD, 2015:3). Kako je već navedeno tijekom i nakon migrantske krize u Europu je osim velikog broj izbjeglica migrirao i veliki broj drugih kategorija migranata čiji su razlozi za migraciju uključivali brojne motive od kojih je i jedan od njih bila i želja za pristupom europskom obrazovnom sustavu. Edukacija ima niz pozitivnih utjecaja na pojedinca. Obrazovana osoba mnogo je više samostalna i neovisna o sustavima pomoći te je samim time veća vjerojatnost da će se ta osoba zaposliti i postati ekonomski neovisna što znači da je obrazovanje direktno povezano i sa smanjenjem siromaštva. Osim povećane zapošljivosti obrazovanje utječe i na povećanje zdravlja i zadovoljstva vlastitim životom (Bužinkić i Kranjec,

2012:21). Kroz obrazovanje osoba jača i svoju socijalnu mrežu i tako se štiti od socijalne izolacije. Međutim postoji i puno prepreka koje migrante ograničavaju u pristupu obrazovanju i tako otežavaju cjelovitu integraciju. U literaturi se najčešće govori o: jezičnim preprekama, kulturnim i socijalnim preprekama (poput diskriminacije i socijalne isključenosti), financijskim preprekama te organizacijskim i administrativnim preprekama (poput manjka stručnog osoblja i transporta prema i iz smještaja migranata do škola) (OECD, 2023 i IOM, 2019).

Jezične barijere mogu otežati zaposlenje i pristup zdravstvenoj skrbi no u obrazovanju je poznavanje jezika ključno. U gotovo svakom istraživanju koje povezuje obrazovanje i migrante nepoznavanje jezika ističe se kao ključni izazov ali i prvi aspekt integracije na kojem rade države članice što je pozitivno. Učenje jezika zemlje domaćina dakle predstavlja prvi korak prema uključivanju migranata u društvo jer ako migrant može razumjeti i zna pričati jezik društva u kojem živi njegove mogućnosti za integraciju se višestruko povećavaju (Bužinkić i Kranjec, 2012:21). Nepoznavanje jezika na mnoge načine otežava sudjelovanje u obrazovanju. Učenici migrantskog podrijetla zbog nepoznavanja jezika često imaju poteškoća u prilagođavanju novom okruženju za učenje, teže im je pratiti nastavu i komunicirati s nastavnicima (UNICEF, 2020:25). Politike zemalja članica koje migrantima pružaju dobro osmišljene programe učenja jezika utječu i na poželjnost izbora tih zemalja među migrantima. U provedenom istraživanju u Njemačkoj i Luksemburgu o izboru smještaja migranata u zemljama članicama EU migranti navode da zemlje poput Njemačke i Luksemburga koje nude dobro osmišljene programe obrazovanja za djecu zbog toga postaju jedne od najpoželjnijih zemalja za emigraciju pošto dobro obrazovanje za njih znači bijeg od siromaštva i samim time da imaju budućnost (Glorius i Nienaber, 2022). Uz dobre uvjete obrazovanja djece navodi se i da je bitno obrazovanje odraslih. Jedan ispitanik navodi da ako bi htio završiti diplomski studij da mu je bolje da odabere Njemačku kao odredišnu zemlju dok ako bi htio raditi kao običan radnik bi otišao u zemlje Ujedinjenih Arapskih Emirata. Autorice zaključuju da je bitno da država ulaže u obrazovanje migranata i to posebice djece te da im omogućuje lak pristup obrazovanju. Bužinkić i Kranjec (2012:21) ističu da je prilikom osmišljavanja odgovarajućeg sustava obrazovanja potrebno staviti fokus na integraciju djece izbjeglica i interkulturalizam u školama, tečajeve jezika za odrasle te dostupnost visokog obrazovanja za izbjeglice.

Kako je navedeno veliki broj migranata nema završenu školu no dio njih koji ima završeno srednjoškolsko ili visokoškolsko obrazovanje suočen je s problemom priznavanja diploma iz svojih matičnih država (Margaras i Eisele, 2023). Migranti a posebice izbjeglice često nemaju ni osobne dokumente niti dokaze o završenom školovanju što otežava državam članicama

utvrđivanje povijesti obrazovanja migranata te mnoge od njih još uvijek rade na razvijanju sustava provjere kvalifikacije migranata. Primjer dobre prakse koji vrijedi spomenuti je Norveški sustav priznavanja kvalifikacija migrantima. Norveški postupak priznavanja kvalifikacija za osobe koje ne mogu dokazati svoje obrazovanje i radno iskustvo provode stručni odbori, a on uključuje kombinaciju procjene akademskih postignuća, odrađenih praktičnih zadataka, mapiranje i provjeru radnog iskustva. Nakon testiranja stručno vijeće donosi odluku o tome hoće li se strane kvalifikacije priznati kao ekvivalent norveškoj diplomi visokog obrazovanja. Ovaj program rezultirao je time da je više od polovice prvih sudionika programa 2013. godine od kad se ovaj program provodi našlo posao u odgovarajućoj struci ili nastavilo visoko obrazovanje. Od 2015. godine uspostavljena je i u primjeni tzv. putovnica kvalifikacija za izbjeglice (eng. *Qualifications Passport for Refugees*) koja sadrži sve navedene podatke i omogućuje izbjeglicama formalno priznavanje stečenih diploma.

Osmišljavanje obrazovnih politika koje odgovaraju potrebama migranta i to posebno u vezi s jezičnom podukom nije lako, te same obrazovne politike ponekad nisu dovoljne (OECD, 2015:6). Kako bi se osigurali svi potrebni uvjeti osim kvalitetnih i prilagođenih obrazovnih programa namijenjenih svim učenicima i studentima potrebno je izdvojiti znatna ulaganja ne samo u obrazovni sustav već i druge povezane sustave poput sustava stambenog zbrinjavanja i sustava socijalne skrbi što mnogim zemljama EU predstavlja problem zbog nedostatka financijskih sredstava te možda još važnije političke volje, koja na mnogo načina negativno utječe na integraciju i samim time povećava siromaštvo i socijalnu isključenost migranata te o kojoj će biti više riječi kasnije.

Osim jezičnih prepreka migranti su često suočeni i s kulturnim i socijalnim preprekama u obrazovanju. U istraživanju Glorius i Nienaber (2022) osim dobro prilagođenih obrazovnih programa migranti navode da su Njemačku odabrali i zbog „welcome culture“ kojom im se dalo do znanja da su poželjni i za koju su znali da njeguje multikulturalno okruženje koje oni jako cijene. Migranti se na svim razinama suočavaju s diskriminacijom i stereotipima te su njima posebno u obrazovanju pogođena djeca i mladi. U istraživanju Jante i Harte (2016:18) navodi se da migranti češće doživljavaju socijalnu izolaciju, isključenost i predrasude. To doprinosi osjećajima beznađa i beskorisnosti te uzrokuje pasivnost i nedostatak motivacije za poboljšanje životnih okolnosti. Te prepreke mogu rezultirati i različitim problemima poput nižeg akademskog postignuća, više stope ranijeg napuštanja škole te manje vjerojatnosti za pohađanje visokog i višeg obrazovanja. Škole bi stoga trebale predstavljati sigurnu zonu i mjesto gdje se djeca mogu osjećati sigurno. Izvršna agencija za europsko obrazovanje i kulturu (2019:14-15)

ističe da je s učenjem jezika i integracijom u obliku upisa djece migranata u škole zato potrebno započeti čim ranije kako bi se od početka radilo na interkulturalnom obrazovanju i socijalnoj inkluziji kako bi se te prepreke čim više smanjile. Socijalno inkluzivno okruženje u školama može potaknuti kreativnost i poboljšati obrazovne ishode i tako izravno doprinijeti smanjenju siromaštva kod djece i odraslih migranata.

4.4. Stambeno zbrinjavanje migranata

Siguran i dostojan smještaj čini bazu na kojoj strane osobe mogu graditi temelje za uspješnu integraciju u društvo. Stabilan dom je mjesto gdje se osoba osjeća sigurno i gdje je ona doslovno dio zajednice. Uz to joj se olakšava i učenje jezika i socijalizacija i tako doprinosi njenoj autonomiji. Međutim kako bi se ta socijalizacija uspješno provodila bitno je da smještaj migranata zadovoljava određene uvjete.

Kao dio uspješne integracije sve zemlje članice EU imaju obavezu migrantima osigurati smještaj kojeg različiti propisi opisuju da treba biti adekvatan i osiguravati dostojne životne uvjete. No u nekim propisima su često navedeni tek minimalni zahtjevi za adekvatan smještaj¹⁵ te se tu zemljama članicama ostavlja puno prostora za vlastitu interpretaciju minimalnih zahtjeva, što u praksi često rezultira značajnim razlikama u kvaliteti smještaja ovisno od države do države što najviše negativno utječe na one na koje se ti propisi odnose, dakle na migrante.

Najčešći problemi s kojima se migranti suočavaju u vezi stambenog zbrinjavanja su: slabe jezične vještine, manjak potrebnih informacija na njihovom jeziku i poteškoće u traženju informacija, niski ekonomski kapital naspram visokih cijena najma, strogi kriteriji za prijavu za određene programe i projekte, duga razdoblja čekanja na boravišne dozvole, nemogućnost pružanja dokaza o prihodima ili ušteđevini, nedostatak odgovarajućeg, kvalitetnog i dugoročnog smještaja, nepovjerenje, rasna i kulturna diskriminacija te nevoljkost stanodavaca za izdavanje smještaja migrantima (Dickinson, 2023).

Ovi svi faktori pogoršavaju stambeni standard migranata te su zato oni često prisiljeni prihvaćati neadekvatan i nekvalitetan smještaj ako žele izbjeći beskućništvo. Ono s čime su često suočene migrantske obitelji je prenapučenost i deprivacija odnosno nedostatak osnovnih uvjeta smještaja (OECD, 2018:110). Prema izvješću OECD dva od pet migranata u EU žive u prenapučenim i depriviranim kućanstvima. Ono utječe na njihovo psihičko i fizičko zdravlje

¹⁵ Poput Direktive o utvrđivanju standarda za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu (2013/33).

što može utjecati na povećanje nezaposlenosti i tako otežati integraciju. Osim prenapučenosti na stupanj integracije utječu i karakteristike naselja odnosno „kvartova“ u koje su smješteni (OECD, 2018:111). Prema istom izvješću 31% migranata izjavljuje da su smješteni u naselja gdje je većina njihovih susjeda bila iste etničke pripadnosti kao i oni. Time se otvara put prema segregaciji i stvaranju geta u kojima pretežito prevladavaju osobe migrantskog podrijetla što možda predstavlja kratkotrajno rješenje no dugoročno otežava integraciju i u konačnici povećava siromaštvo zbog odijeljenosti od centra gradova, ograničenih mogućnosti zapošljavanja i zdravstvenih problema ako je odvajanje migranta od većinskog stanovništva praćeno i prenapučenošću i lošim životnim uvjetima. O tome svjedoči situacija iz Švedske iz osamdesetih godina prošlog stoljeća (Konle-Seidl i Boltis, 2016). Migranti koji su tada masovno dolazili u Švedsku bili bi ravnomjerno raspoređeni ne samo u velikim gradovima već i manjim općinama kako bi se ravnomjerno rasporedio njihov broj i financijski pomoglo velikim gradovima. Kriteriji koje su morali ispunjavati gradovi i općine su bili dostupnost posla i obrazovanja. No kako je broj migranata bio sve veći vlasti su ih bile prisiljene smještati ovisno o dostupnosti smještaja dok su zaposlenje i obrazovanje pali u drugi plan. To je dovelo do toga da su s vremenom migranti zarađivali manje i bili ovisni o socijalnoj pomoći više u odnosu na migrante koji su odbili sudjelovati u tim programima. Iako su te politike od tada više puta mijenjane one svjedoče da bi u duljem razdoblju možda došlo do segregacije i getoizacije ako bi migranti bili smješteni u područja s manje šansi za zapošljavanje i niskim plaćama.

4.5. Nesigurno okruženje i diskriminacija migranata

Konačno kod svih navedenih poteškoća koje otežavaju integraciju migranata u društvo postoji jedna društvena pojava s kojom se gotovo svi migranti susreću svakodnevno i na svim razinama društva a to je diskriminacija. Ona označava nejednako postupanje prema društvenim skupinama ili pojedincima na temelju neke odnosno nekih od zabranjenih osnova poput: spola, roda, dobi, nacionalnosti, etničke pripadnosti, obrazovanja i drugih (Hrvatska enciklopedija, 2024). O utjecaju diskriminacije na društvo svjedoči i činjenica da su u zakonodavstvu donijeti posebni zakonski alati kojima se skupinama koje su bile sustavno diskriminirane u prošlosti daju različite prednosti, primjerice u zapošljavanju, obrazovanju i obavljanju javnih službi (Hrvatska enciklopedija, 2024). Na diskriminaciju migranata utječu i mnogi različiti faktori od kojih je bitno navesti masovne medije te utjecaj politike. Ovi procesi pojedinačno ali i zajedno značajno negativno oblikuju stav javnosti prema migrantima te doprinose diskriminaciji koja u konačnici vodi slabijoj integraciji i samim time povećanju siromaštva kod migranata.

Masovni mediji imaju veliku moć u oblikovanju društvenog mnijenja. Oni određuju u kojoj će mjeri neke teme biti zastupljene u javnosti te kakav će utjecaj imati na javnost (Jurić, Kardaš i Bakota, 2020:455). Masovni mediji su popularizirali i termin „migrantska kriza“. Prema Grabowskoj (2023) već i sama učestalost korištenja pojma „migrantska kriza“ u javnosti može uzrokovati društveni zamor kod građana. U istraživanju o socijalnim faktorima kojima se potiče diskurs o migrantskoj krizi i opasnostima tog diskursa navodi se da pretjerano korištenje pojma „migrantska kriza“ uz društveni zamor kod građana može izazvati različite negativne reakcije poput negativnog stava, pretjeranog stresa te ravnodušnosti prema migrantima i samom pojmu kriza. Slične rezultate pokazuje i istraživanje stavovima o integracijskim politikama i percipiranom sigurnosnom riziku koje su proveli De Coninck i suradnici (2021). U istraživanju se navodi da osim frekvencije prikaza imigracija u medijima na stavove građana prema migrantima utječe i sloboda medija. U zemljama s više medijske slobode migracije će češće biti prikazivane u medijima. No na tu slobodu medija utječu mnogi faktori, poput demokratizacije i stabilne i učinkovite javne uprave.

Učestalije stavljanje migranata i migracija na dnevni red dovodi do porasta zanimanja građanstva za migracije i migracijske politike (Della Puppa i Sano, 2021). Taj porast dovodi i do bavljenja političkih skupina navedenim temama. Della Puppa i Sano navode da rast zanimanja građana za migracije prati i rast zanimanja vladajućih i oporbenih političkih stranaka o migracijama i migracijskim politikama te da je na djelu često populizam koji djeluje izričito negativno na percepciju migranta stvarajući negativno ozračje prema migrantima. U mnogim državama EU razne političke opcije često plasiraju i koriste negativne stereotipe kako bi pridobile političke bodove i kod građana stvorile negativnu sliku u vezi migranata. Planas (2024) navodi da za vrijeme kriza poput ekonomske krize ili Covid-19 krize migranti političarima često služe kao žrtveno janje te da se taj stav može prenijeti i na građane. Primjerice u Rumunjskoj je tijekom migrantske krize utjecaj političara na građane bio tako velik da je stav građana o prihvaćanju migranta korjenito promijenjen u manje od mjesec dana zbog toga što su rumunjski političari javno izjavili da prihvaćanje migranata šteti Rumunjskoj i da njihova integracija neće biti moguća dok je bivši rumunjski predsjednik Traian Băsescu održavao javne online govore mržnje (eng. *hate speech*) protiv migranata (Momoc, 2016:76). Osim što utječu na stavove građana, vladajuće političke stranke utječu i na kreiranje zakonodavnog okvira i samim time migracijskih politika, tako da su politička volja i stav prema migrantima jedni od najvažnijih pokazatelja i prediktora stupnja razvijenosti integracijskih politika u zemljama članicama EU.

5. Smanjenje siromaštva kod migranata i preporuke

Migranti su izloženi siromaštvu u gotovo svim područjima društvenog života. Kako bi smanjili siromaštvo i samim time povećali integraciju državljana trećih zemalja u zemlje EU ključno je poboljšati njihov pristup zapošljavanju, zdravstvu, obrazovanju i stambenoj politici kao i razumjeti njihove specifične potrebe, ako postoje. Istovremeno je potrebno raditi i na smanjenju diskriminacije i predrasuda prema migrantima. Rad na svim ovim područjima osim financijskih resursa zahtjeva i znatne ljudske resurse te političku volju donositelja odluka i zakona. Također je važno s integracijom započeti što prije. U ovom poglavlju raspravlja se o mjerama i koracima koje je potrebno poduzeti kako bi se poboljšao pristup migranata navedenim područjima te kako su oni povezani sa smanjenjem siromaštva kod migranata. Navedeni su i primjeri dobre prakse projekata u zemljama EU koje imaju priznate i razvijene migracijske politike i koje rade na poticanju integracije i smanjenja siromaštva migranata.

5.1. Preporuke Europskog Parlamenta

Odjel za ekonomske, znanstvene politike i kvalitetu života (eng. *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies*) Europskog Parlamenta je na temelju analiziranih dokumenata raznih međunarodnih organizacija identificirao sljedeća područja kojima je potrebno posvetiti pozornost kako bi se poboljšala integracija migranata na tržištu rada, stanovanju i obrazovanju:

- Uzimanje u obzir mogućnosti i ograničenja zapošljavanja, mogućnosti na tržištu rada i prikladnog stanovanja migranata prilikom planiranja politika raspodjele kako bi oni mogli poboljšati svoju mobilnost na tržištu rada
- Organiziranje tečajeva učenja jezika za migrante s prioritetom za migrante koji posjeduju znanja i vještine za zanimanja koja su deficitarna u određnim zemljama
- Uspostavljanje tijela zaduženih za službeno testiranje i priznavanje kvalifikacija i vještina migranata u određnim zemljama
- Uključivanje organizacija civilnog društva (OCD-a) u donošenje politika, strategija i mjera pomoći integraciji migranata koje uključuju informiranje, pripremu i senzibiliziranje građana u vezi dolaska migranata, organiziranje aktivnosti za migrante, informiranje migranata o mogućnostima zapošljavanja, pristupu zdravstvenim uslugama i programima obrazovanja i učenja jezika, izradu i provedbu nevladinih

mentorskih programa pomoći humanitarnim migrantima, učenju jezika, obrazovanju i borbi protiv diskriminacije

- Smanjenje administrativnih zahtjeva i pružanje mogućnosti za rad migrantima tijekom razdoblja čekanja obrade zahtjeva za azil, koji mogu potrajati i do 9 mjeseci
- Pružanje zajmova, stipendija i bespovratnih sredstava za visoko obrazovanje dostupnih migrantima
- Organiziranje radionica i uvodnih predavanja za novopridošle migrante o njihovim pravima i dostupnim uslugama
- Subvencioniranje plaća poslodavcima koji zaposle migrante te povećati kulturnu osjetljivost javnih službi za zapošljavanje i unaprjeđenje njihovih kapaciteta za pružanje usluga državljanima trećih zemalja
- Postupno smanjenje socijalnih naknada nakon zaposlenja kako bi se spriječila „zamka neaktivnosti“
- Uzimanje u obzir specifičnih potreba ranjivih skupina poput žena i djevojaka poput osiguravanja posebnog smještaja u prihvatnim centrima koji bi jamčili sigurnost i privatnost posebno u saniranim čvorovima te osiguranje ženskih prevoditelja i pojedinačnih intervjua kako bi se ženama omogućilo da slobodno donose odluke bez utjecaja ostalih članova obitelji
- Razvijanje programa učenja jezika te obrazovnih i praktičnih programa namijenjenih mladima bez pratnje koji nisu završili osnovnoškolsko obrazovanje ili je ono bilo prekinuto koji dolaze nakon dobi obveznog školovanja
- Promicanje *one-stop shop* modela integracije

5.2. Preporuke Europskog ekonomskog i socijalnog odbora

Europski ekonomski i socijalni odbor (eng. *European Economic and Social Committee*, EESC) je analizirajući napredak razvijenosti integracijskih politika u odabranim zemljama EU s pomoću nekoliko odabranih pokazatelja iznio sljedeće preporuke o poboljšanju pristupa migranata tržištu rada, obrazovanju, stanovanju, zdravstvenoj skrbi, pristupu informacijama, potrebama ranjivih skupina i djelovanju organizacija civilnog društva:

- Države članice moraju smanjiti administrativne prepreke s kojima se migranti i izbjeglice susreću prilikom ulaska na tržište rada, te uvesti dostupno transparentno i sveobuhvatno informiranje migranta i poslodavaca

- Kako bi se potaknula integracija migranata na tržište rada ključno je uspostaviti postupak priznavanja njihovih vještina i kvalifikacija, te država treba osigurati potrebne resurse za učenje jezika
- Države članice trebaju nastojati što ranije uključiti migrante u obrazovne strukture kako bi se povećale šanse za uspješnu integraciju
- Potrebno je uspostaviti mehanizme za pružanje podrške i obuke učiteljima, ravnateljima i ostalom obrazovnom osoblju za rad s raznolikošću i osjetljivim temama u školama
- Države članice hitno trebaju poduzeti mjere za pronalaženje smislenih rješenja za stambeni problem migranata i izbjeglica pritom ih štiteći od diskriminacije i segregacije
- Uvjeti u prihvatnim centrima posebno u Grčkoj i Malti se moraju hitno poboljšati te bi EU mogla pomoći s više osoblja, obuke i resursa za poboljšanje infrastrukture. Dugoročno gledano koncept izoliranih prihvatnih centara trebao bi se zamijeniti drugačijom vrstom smještaja koja ne bi izolirala izbjeglice
- Migrantima i izbjeglicama mora se pružiti lako razumljiva informacija na najčešćim materinjim jezicima o zdravstvenom sustavu zemlje domaćina, uključujući objašnjenja kada i gdje tražiti medicinsku pomoć, kako pristupiti zdravstvenim uslugama, itd.
- Države članice moraju osigurati dostupnost usluga za liječenje mentalnih zdravstvenih problema migranata i izbjeglica
- Dostupnost kvalitetnog prevođenja i tumačenja od ključne je važnosti za uspjeh integracijskih procesa, posebno u ranoj fazi
- U mnogim slučajevima, migranti i izbjeglice više vjeruju organizacijama civilnog društva nego vladinim tijelima ili poslodavcima. Države članice trebaju intenzivnije surađivati s organizacijama civilnog društva kako bi iskoristile to povjerenje prilikom razvijanja relevantnih strategija i mjera te ih uključiti u distribuciju informacija kako bi se osiguralo da informacije dosegnu ciljane skupine
- Žene igraju ključnu ulogu u procesu integracije te je njihova volja za integracijom često presudna za uspješnu integraciju cijele obitelji, stoga je potrebno što više podržavati žene u integraciji
- Potrebno je uspostaviti suradnju između državnih vlasti i organizacija civilnog društva kako bi integracijski sustavi bili koordinirani i učinkoviti, te država treba izravno financirati rad i aktivnosti organizacija civilnog društva dok bi dobivanje sredstava iz EU fondova trebalo biti olakšano

5.3. Preporuke Eurodiaconie

Eurodiaconia je europska mreža crkava i kršćanskih nevladinih organizacija civilnog društva koje pružaju zdravstvene i socijalne usluge te zagovaraju socijalnu pravdu. Na temelju analize Europskih politika o migrantima i tržištu rada i vlastitog iskustva rada s migrantima navode sljedeće preporuke za države članice kojima bi se poboljšao pristup migranata tržištu rada:

- Revidirati postojeće integracijske politike te procijeniti da li se one jednako odnose na sve migrante neovisno o njihovom statusu te da li se njima stvarno uklanjaju barijere poput jezičnih barijera, diskriminacije ili nedostatka priznavanja kvalifikacija
- Ukloniti navedene barijere koje se tiču integracije migranata ne samo na tržištu rada već i u zdravstvenoj skrbi, obrazovanju i stanovanju
- Razvijati politike tako da budu inkluzivne, primjerice neke skupine migranata poput dugotrajno nezaposlenih ili teško zapošljivih izbjeglica zahtijevaju posebne mjere podrške
- Važno je uzeti u obzir rodnu perspektivu kako bi se identificirali problemi s kojima se suočavaju migrantice i izbjeglice prilikom kreiranja politika i mjera uključivanja migranata na tržište rada, te pružiti pristupačnu i dostupnu skrb o djeci
- Povećati kulturnu osjetljivost javnih službenika za rad s migrantima te omogućiti pristup informacijama na više jezika kako bi se povećala učinkovitost
- Potaknuti i pružati podršku poslodavcima za ulaganje u zapošljavanje i zadržavanje migranta i izbjeglica
- Promovirati *one-stop shop* modele integracije koji omogućuju pružanje više usluga povezanih s integracijom na tržište rada putem civilnog društva i drugih pružatelja usluga migrantima i izbjeglicama na jednom mjestu

Na temelju ovih smjernica može se zaključiti kako EU i organizacije civilnog društva prepoznaju neke od ključnih problema koji koče integraciju i samim time dovode do povećanja siromaštva kod migranata. Zapošljavanje, pristup zdravstvenoj skrbi, obrazovanje i stambeno zbrinjavanje područja su koja zahtijevaju najviše pažnje. No to su i područja koja zahtijevaju velika financijska ulaganja od država članica. Integracijske politike u nadležnosti su država članica te je zato djelovanje EU u tom smislu ograničeno. Međutim mnoge zemlje pružaju inovativne i provjerene programe pomoći migrantima koji pozitivno utječu na njihovu integraciju i olakšavaju im prilagodbu na nove uvjete života u kojima su se našli te postajanje

punopravnim članovima društva. To su uglavnom zemlje koje karakteriziraju razvijeni sustavi socijalnih transfera te koje su tradicionalno poželjne kao odredišne zemlje migranata iz trećih zemalja. Primjerice u Švedskoj je za novopridošle izbjeglice osigurana rutinska provjera mentalnog i fizičkog zdravlja koju provode jedinice primarne zdravstvene skrbi koje kroz razgovore procjenjuju psihičko stanje izbjeglica te na temelju rezultata procjene i regionalne dostupnosti izbjeglice upućuju na psihološko savjetovanje ili psihijatrijsko liječenje (Konle-Seidl i Boltis, 2016). Na ovaj se način poboljšava zdravstveno stanje migranata te se preveniraju potencijalne dugoročne posljedice kojima bi netretirani psihološki problemi mogli biti uzrok. Bolje zdravstveno stanje utječe i na veću radnu sposobnost migranata i predstavlja ključni korak u borbi protiv siromaštva i boljoj integraciji migranata u većinsko stanovništvo. U Finskoj postoje Centri za osobe izložene torturi (eng. *Centre for Torture Survivors-CTS*) u kojima multidisciplinarni timovi pružaju besplatnu zdravstvenu pomoć i rehabilitaciju izbjeglicama i članovima njihovih obitelji koji su bili izloženi torturi. Rehabilitacija uključuje psihoterapiju, fizioterapiju, okupacijsku terapiju i savjetovanje. Kroz rad sa zdravstvenim djelatnicima i socijalnim radnicima izbjeglice dobivaju i sve potrebne informacije te im se u centrima pruža i pomoć pri pronalasku zaposlenja. Osim pristupa zdravstvenoj skrbi, zaposlenje i obrazovanje glavni su mehanizmi koji štite od siromaštva. Za to je potrebno izdvojiti znatna sredstva. Kako bi se što više potaknulo ulaganje sredstava u zapošljavanje i obrazovanje migranata u literaturi se često naglašava da je ulaganje u migrante zapravo ulaganje u budućnost. Bonin (2023) navodi da državne intervencije u ekonomsku i socijalnu integraciju migranata mogu rezultirati brojnim pozitivnim učincima u korist domaćeg društva. U provedenoj analizi o potencijalnom fiskalnom učinku humanitarnih migracija 2015. godine u Njemačkoj Bonin dolazi do zaključka kako bi obrazovanje i unapređenje vještina milijun izbjeglica od 20% kako bi se izjednačili s fiskalnim doprinosom radnika sa završenim stručnim obrazovanjem dugoročno moglo generirati dodatnih 60 milijardi eura prihoda neto, i to kad se oduzmu porezni transferi za državu (Bonin, 2016, prema Bonin, 2023:250). Ubrzana integracija izbjeglica bi tako mogla povećati prihode države i do 10 milijardi eura godišnje, što znači da je dokle god država mora ulagati manje iznosa u mjere integracije to održiva dugoročna investicija. U Švedskoj je vlada uspostavila sustav „*fast tracks*“ za brzi ulazak na tržište rada za novopridošle migrante koji migrantima nudi usavršavanje za 20ak različitih zanimanja za koja postoji nedostatak radne snage (EESC, 2020:11). Sustav uključuje i mjere poput subvencioniranja plaća do 100% u nekim situacijama te suradnju s poslodavcima i sindikatima u javnom, općinskom i neprofitnom sektoru te posebne mjere za dugotrajno nezaposlene i novopridošle migrante. Osim što zapošljavanje migranata direktno utječe na povećanje javnih prihoda ono može pozitivno

utjecati i na tržište rada odnosno poslodavce. Iako je navedeno da krize kojima su pogođeni i migranti utječu na povećanje nezaposlenosti, obrazovanje migranata za one djelatnosti koje su deficitarne olakšava njihovo zapošljavanje u tim sektorima i tako pozitivno djeluje na manjak radne snage te istodobno doprinosi bržem gospodarskom rastu i oporavku (Bonin, 2023). Međutim autor navodi da bi pretjerano ulaganje države u obrazovanje i zapošljavanje moglo odvratiti poslodavce od ulaganja u stručno usavršavanje migranata te smanjiti motivaciju radnika domaćeg stanovništva. Ipak ono što je sigurno je da bi veće zapošljavanje i obrazovanje migranata imalo i brojne druge pozitivne socijalne učinke koje često nije moguće direktno izmjeriti. Tu spadaju povećanje socijalne kohezije i povjerenja kao i smanjenje antisocijalnih ponašanja poput odavanja kriminalu i nasilju. Osim na razini društva važno je i da je želja za integracijom i bijegom od siromaštva prisutna i kod samih migranata. U istraživanju Glorius i Nienaber (2022) navodi se da oni migranti koji žele pristupiti tržištu rada i obrazovanju češće biraju dobro razvijene zemlje EU poput Njemačke i Luksemburga koje nude najbolje obrazovanje za djecu i odrasle te im omogućuju brzi postupak dobivanja azila i pronalazak posla. U smanjenju siromaštva migranata vrlo je važno i djelovanje organizacija civilnog društva. Od početka migrantske krize pa do danas organizacije civilnog društva pružale su smjernice i podršku u procesu integracije migranata, pomažući migrantima i prije nego su stupili na tlo EU te ponekad čak i zamjenjujući djelovanje vlada. Organizacije civilnog društva obavljaju različite djelatnosti: od upoznavanja migranata s programima integracije, tečajeva jezika, kulturnog usmjeravanja i mentorstva, pružanja pomoći pri traženju zaposlenja i stručnog usavršavanja pa do zagovaranja i podizanja svijesti i pružanja konkretne pomoći u izbjegličkim kampovima i na terenu (EESC, 2020)¹⁶. U nekim zemljama poput Njemačke i Švedske partnerstvo vlada i organizacija civilnog društva je razvijeno te su oni partneri u planiranju i donošenju strategijama i programa pomoći migrantima dok u nekim zemljama ti odnosi predstavljaju izazov. U Grčkoj je primjerice došlo do sukoba organizacija civilnog društva i vlade jer one ne dobivaju dovoljno financijske potpore od strane države te su primorane više se oslanjati na financiranje iz sredstava EU u pružanju pomoći migrantima (Durán Mogollón, Eisele, i Paschou, 2021). Financiranje djelatnosti organizacija civilnog društva od strane države često je ključno za njihov neometani rad. Iako su izdašni do Europskih je fondova često vrlo teško doći zbog kompliciranih administrativnih zahtjeva koje mnoge organizacije civilnog društva teško mogu pratiti. Usprkos tome organizacije civilnog društva oslanjaju se na druge

¹⁶ Vidi Kujawa, I., i Main, I. (2023). Gazing Toward and Beyond the Borders: Syrian Refugees and Organizations Supporting Them in Turkey. *Journal of Borderlands Studies*, 1–19.

izvore financiranja poput stranih izvora i privatnih donacija¹⁷, te ostaju jedni od najvažnijih dionika u pružanju pomoći pri integraciji migranata i izbjeglica.

Broj migranata koji dolaze u zemlje EU iako je doživio vrhunac 2015. godine je i dalje visok. Prema podacima IOM-a (Međunarodne organizacije za migracije) u 2023. godini iz zemalja MENA-e u EU je pristiglo oko 215 508 migranata što znači da je pitanje migracija i dalje aktualno (Abouelhassan, 2024). Na kraju je potrebno spomenuti i recentna ratna zbivanja na području Ukrajine i Rusije s kojih je područja od početka rata u veljači 2022. godine do kolovoza 2024. zabilježeno više od 6 739 400 migranata od kojih je najveći dio izbjeglica¹⁸. Pošto ratno stanje još uvijek traje za očekivati je da će broj izbjeglica i dalje biti visok. Zato je iznimno bitna volja i sudjelovanje svih dionika društva počevši od Europske Unije kao nadnacionalne organizacije i država članica kao glavnih aktera pa do regionalnih i lokalnih jedinica, organizacija civilnog društva, građana te naposljetku i samih migranata i izbjeglica kako bi se sveobuhvatno borilo protiv uzroka i negativnih posljedica siromaštva i socijalne isključenosti te radilo na učinkovitoj integraciji.

6. Zaključak

Siromaštvo je sveprisutan i multidimenzionalni problem koji pogađa veliki dio ljudi u svijetu (Družić Ljubotina, O. i Ljubotina, D., 2014). Iako se siromaštvo najjednostavnije može odrediti kao nedostatak prihoda ono je ustvari puno širi pojam koji zahvaća mnoge aspekte društvenog života. Siromaštvo se očituje na različite načine, među kojima su nedostatak dohotka i sredstava potrebnih da se osigura održiva egzistencija, glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga, povećana smrtnost, uključujući smrtnost od bolesti, beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021:4). Jedna od skupina osoba koje su u povećanom riziku od siromaštva su svakako migranti. Postoje mnoge kategorije i klasifikacije migranata. Fokus ovog rada je na izbjeglicama. Izbjeglice su osobe koje se zbog osnovanog straha od progona zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja nalaze izvan zemlje svog državljanstva i nisu u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne žele koristiti

¹⁷ Vidi Mustač, N. (2023). *Pregled zakonodavnog, institucionalnog i financijskog okvira za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet. Str.20-32.

¹⁸ *Situation Ukraine refugee situation*. (n.d.). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Posjećeno 28.8.2024.

zaštitu te zemlje; ili koje, nemajući državljanstvo, a nalazeći se izvan zemlje svog prijašnjeg uobičajenog boravka kao rezultat takvih događaja, nisu u mogućnosti ili, zbog takvog straha, ne žele vratiti se u tu zemlju. Europa je kontinent iznimno bogate ali i burne prošlosti koji je tijekom povijesti bio svjedok mnogih pokretača migracija, poput Prvog i Drugog svjetskog rata i drugih katastrofa koje su uzrokovale masovne migracije stanovništva, u Europu i iz Europe. Posljednji migrantski val s kojim je Europa suočena od 2015. godine nazvan je Velika migrantska kriza, a ona se odnosi na masovan priljev ljudi, najčešće izbjeglica, iz zemalja Bliskog istoka i Sjeverne Afrike koje su zbog ratnog stanja i političkih progona bile prisiljene napustiti svoje matične zemlje i spas potražiti u Europi i Europskoj Uniji. Tijekom 2015. godine u Europu je ušlo više od milijun i tristo tisuća migranata. Te migracije, iako nižeg intenziteta, i dalje traju. Zbog straha za vlastiti život, prodajući svoju imovinu, migranti se nerijetko služe raznim legalnim i ilegalnim rutama kako bi pristigli u Europu. Zbog toga je većina njih u riziku od siromaštva već i prilikom samog dolaska u zemlje EU. Prema podacima Eurostata rizik od siromaštva i socijalne isključenosti zahvaća gotovo 50% migranata, dok istraživanja potvrđuju da je imigrantski status jedan od najznačajnijih čimbenika koji povećavaju vjerojatnost siromaštva. Nisu sve zemlje EU u početku krize migrante dočekivale otvorenih vrata odnosno granica. Iako je dio zemalja EU poput Njemačke, Švedske i Finske promovirao tzv. *Welcome culture* i migrante prikazivao kao spas za ekonomiju i oporavak gospodarstva dio zemalja je otišao u drugu krajnost, poput Mađarske koja se odlučila ograditi od susjednih zemalja i zemalja članica Visegrad grupe koje su odbile primiti propisani dio migranata u svoje zemlje, što je za zemlje koje su geografski najbliže Africi i Aziji uzrokovalo znatne probleme zbog prevelikog priljeva migranata za koje je trebalo pronaći i osigurati smještaj i druge potrebe te riješiti veliki broj zahtjeva za azil. Mnogi faktori doprinose povećanom riziku od siromaštva te je u ovom radu analizirano kako otežani pristup zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, stanovanju te nesigurno okruženje i diskriminacija doprinose povećanju siromaštva kod migranata. Ekonomske poteškoće i pristup zapošljavanju otežavaju razne zakonodavne i administrativne poteškoće, institucionalna podrška, poteškoće vezane za nedostatak potrebnih radnih vještina i kvalifikacija ili priznavanje kvalifikacija te društveno-kulturne poteškoće. One migrantima otežavaju zapošljavanje koje je dokazano najbolji lijek koji osobe štiti od siromaštva. Pristup zdravstvenoj skrbi otežan je zbog velikog broja migranata koji imaju različite i ponekad povećane zahtjeve za zdravstvenom zaštitom te visokim financijskim izdacima. Pristup zdravstvenoj skrbi dodatno mogu pogoršati neki vanjski utjecaji, poput pandemija Covid-19 virusa, ne samo zbog strožih kontrola već i stigmatiziranjem migranata kao prijenosnika bolesti. U obrazovanju su ključne jezične barijere na kojem mnoge države

rade, što je pozitivno. Ipak nepoznavanje jezika znatno utječe i na zapošljavanje i pristup zdravstvenoj skrbi, a i na druga područja društvenog života. Uz jezične barijere javlja se i problem nepriznavanja diploma o završenom srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju. Mnoge izbjeglice nemaju ni osobne dokumente ni dokumente o završenom obrazovanju što znači da je raspon poslova koji mogu obavljati ograničen. No neke zemlje poput Norveške razvijaju programe priznavanja kvalifikacija migrantima kroz testiranje teorijskog i praktičnog znanja koji imaju vrlo dobre rezultate. Najčešći problemi s kojima se migranti suočavaju u vezi stambenog zbrinjavanja su: slabe jezične vještine, manjak potrebnih informacija na njihovom jeziku i poteškoće u traženju informacija, niski ekonomski kapital naspram visokih cijena najma, strogi kriteriji za prijavu za određene programe i projekte, duga razdoblja čekanja na boravišne dozvole, nemogućnost pružanja dokaza o prihodima ili ušteđevini, nedostatak odgovarajućeg, kvalitetnog i dugoročnog smještaja, nepovjerenje, rasna i kulturna diskriminacija te nevoljkost stanodavaca za izdavanje smještaja migrantima. OECD dodatno navodi problem prenapučenosti. Smještaj migranata utječe i na pristup drugim uslugama poput zdravstvenih usluga te više raznolikog raspona poslova. Konačno društveno okruženje i diskriminacija značajno mogu otežati položaj migranata u društvu i otežati integraciju. Posebno se ističe uloga medija u negativnom ili prečestom prikazivanju migranata koje kod građana može uzrokovati zamor i ravnodušnost te političari koji migrante često koriste kao žrtveno janje ili kao sredstvo za dobivanje političkih bodova. Da bi smanjili siromaštvo migranata ključno je raditi na ovim područjima te tu mogu koristiti preporuke tijela EU i organizacija civilnog društva te primjeri dobre prakse u zemljama poput Njemačke i Švedske. Migracije su svakodnevna pojava te je očito da će ih u budućnosti biti sve više. Ulaganje u migrante se zato može shvatiti kao ulaganje u budućnost i stvaranje ljudskog kapitala. Prilikom kreiranja integracijskih politika potrebno je ako ne uključiti onda barem razmotriti i poštovati kulturološke, jezične, vjerske i druge različitosti koje na kraju krajeva promiče i Europska Unija te je zato shvaćanje kako različite poteškoće poput ovih obrađenih u radu doprinose većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti prvi korak prema kreiranju učinkovitih rješenja. U konačnici svima nama je jasno tko su migranti no shvatiti kroz sve što oni prolaze u svojim matičnim i tranzitnim zemljama na putu u Europu je vrlo teško. Zato je potrebno kontinuirano raditi na poboljšanju sustava integracije i zaštiti migranata od siromaštva jer migranti ovise o državama u kojima se zateknu.

7. Literatura

1. Abouelhassan, R. (2024). *Middle East and North Africa: Migrants deaths and disappearances in 2023*. International Organization for Migration. <https://missingmigrants.iom.int/>.
2. Aksu Kargin, İ. (2018). The unending Arab Spring in Syria: The primary dynamics of the Syrian civil war as experienced by Syrian refugees. *Turkish Studies*, 13(3), 27-48.
3. Amnesty International. (2024). *People seeking asylum detained in EU-funded "pilot" refugee camp on Samos*. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/07/people-seeking-asylum-detained-in-samos-camp-in-greece/>.
4. Ansa. (2023). European court rules in favor of 67 ill-treated migrants. *InfoMigrants*. <https://www.infomigrants.net/en/post/49900/european-court-rules-in-favor-of-67-illtreated-migrants>.
5. Arora, L., Bešić, A., Hawley-Woodal, J., Hayward, L., Manoudi, A., Santos-Brien, R., i Scott, D. (2016). Challenges in the labour market integration of asylum seekers and refugees. U *Social Europe*. European Employment Policy Observatory (EEPO). https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2016-11/EEPORefugeesSynthesisreportEMPL_FINAL41.pdf.
6. Arwvisions. (2024). *Poverty: An in-depth Guide. Definition, types and many facts*. Richmond Vale Academy. <https://richmondvale.org/poverty/>.
7. Blagojević, A. (2020). Pravni i institucionalni okvir integracije migranata u hrvatsko društvo. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 57 (3), 707-737.
8. Bonin, H. (2023). Social investment in immigrants: Why and how? *Intereconomics*, 58(5), 249-253.
9. Borowicz, A. (2017). The European Migration Crisis – Economic and Political Factors and Challenges for the Future. *European Integration Studies*, 1(9), 89-97.
10. Bozorgmehr, K., i Razum, O. (2015). Effect of restricting access to health care on health expenditures among asylum-seekers and refugees: A quasi-experimental study in Germany, 1994–2013. *PLoS ONE*, 10(7), 1-22.
11. Browne, E. (2015). Drivers of irregular migration in North Africa. *GSDRC Helpdesk Research Report 1271* (str. 1-14). Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.

12. Bužinkić, E. i Kranjec, J. (2012). *Integracijske politike i prakse u sustavu azila u Republici Hrvatskoj: Uključivanje azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo*. Centar za mirovne studije. https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2017/08/publikacija_integracijske_politike_i_prakse_u_sustavu_azila_u_republici_hrvatskoj.pdf.
13. Casquilho-Martins, I., i Ferreira, S. (2022). Migrants' health policies and access to health care in Portugal within the European framework. *Societies*, 12(2), 1-21.
14. Czaika, M. i Reinprecht, C. (2020). Drivers of migration: A synthesis of knowledge. *International Migration Institute*, 163 (20), 2-45.
15. De Coninck, D., Solano, G., Joris, W., Meuleman, B., i d'Haenens, L. (2021). Integration policies and threat perceptions following the European migration crisis: New insights into the policy-threat nexus. *International Journal of Comparative Sociology*, 62(4), 253-280.
16. de Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations-capabilities framework. *CMS*, 9(8).
17. de Lima, P., Bernabè, S., Bubbico, R. L., Leonardo, S., i Weiss, C. (2016). *Migration and the EU; Challenges, opportunities, the role of EIB*. European Investment Bank. https://www.eib.org/attachments/thematic/migration_and_the_eu_en.pdf.
18. Delauney, B. G. (2019). *Bosnia's "inhumane" camp conditions put thousands of migrants at risk*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-50700345>.
19. Delić, A. i Begić, S. (2021). Od riječi do žice: Targetiranje migranata i izbjeglica kao izvora i prijenosnika zaraze COVID-19 bolesti. *In medias res*, 10 (19), 3129-3145.
20. Della Puppa, F., i Sanò, G. (2021). The prism of new mobilities. The mobility trajectories of refugees and asylum seekers outside the Italian reception system. *Journal of Modern Italian Studies*, 26(5), 503–527.
21. Dickinson, K. (2023). *Challenges & Solutions for Migrant Housing in European Cities*. Urban Europe. <https://jpi-urbaneurope.eu/challenges-amp-solutions-for-migrant-housing-in-european-cities/>.
22. Direktiva Vijeća 2004/83/Vijeća od 29. travnja 2004. o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljanina treće zemlje ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite. (2004). Službeni list Europske Unije, 304, 12–23.

23. Direktiva 2013/33/EU Europskog Parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o utvrđivanju standarda za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu (preinaka). (2013). Službeni list Europske Unije, 180, 96-116.
24. *diskriminacija - Hrvatska enciklopedija.* (n.d.). <https://enciklopedija.hr/clanak/diskriminacija>.
25. Divić, M. (2020). Neoklasično i Schumpeterovo viđenje izvora rasta ekonomije i suvremena konceptualizacija državne intervencije. *Mali Levijatan*, 7 (1), 96-105.
26. Družić Ljubotina, O. i Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista »tema« socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5–29.
27. Družić Ljubotina, O. i Ljubotina, D. (2014). Odnos siromaštva i nekih aspekata psihološke dobrobiti. *Socijalna psihijatrija*, 42 (2), 86-101.
28. Durán Mogollón, L., Eisele, O., i Paschou, M. (2021). Applied solidarity in times of crisis: Exploring the contexts of civil society activities in Greece and Germany. *Acta Politica*, 56(3), 308–329.
29. Džidić, G. (2022). Iregularne migracije i sigurnost: Transitne zemlje na balkanskom pravcu migracija za vrijeme i nakon migracijske krize 2015./2016. godine. *Forum za sigurnosne studije*, 6 (6), 153-182.
30. *Europe — Access to education for refugee and migrant children in Europe (2019)*. International Organization for Migration. <https://dtm.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-access-education-refugee-and-migrant-children-europe-september-2019>.
31. European Education and Culture Executive Agency, Eurydice, (2019). *Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe : national policies and measures*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/819077>.
32. Glorius, B., i Nienaber, B. (2022). Locational Choice and Secondary Movements from the Perspective of Forced Migrants: A Comparison of the Destinations Luxembourg and Germany. *Comparative Population Studies*. 47, 1-22.
33. Grabowska, I. (2023). Societal dangers of migrant crisis narratives with a special focus on Belarussian and Ukrainian borders with Poland. *Frontiers in Sociology*, 7, 1-13.
34. Guzalić, M. (2023). Siromaštvo i blagostanje mladih (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
35. Hlača, N. (2021). Poglavlje 13. Raznovrsna promišljanja o Europi, njezinim stanovnicima i migracijama. U L. Ruggeri, (Ur.), A. Limante, (Ur.), N. Pogorelčnik Vogrinc, (Ur.), I. Kunda, (Ur.), D. Vrbljanac, (Ur.), S. Winkler, (Ur.), *Uredbe EU-a o*

- imovinskim odnosima bračnih drugova i registriranih partnera* (str. 222-228). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet.
36. *Immigrant students at school*. (2015). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). https://www.oecd.org/en/publications/immigrant-students-at-school_9789264249509-en.html.
 37. *International Migration Outlook 2023*. (2023). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2023_b0f40584-en.
 38. Ivanova, D. (2016). Migrant Crisis and the Visegrád Group's Policy. *International conference Knowledge-based organization*, 22 (1), 35-39.
 39. Janta, B. i Harte, E. (2016). *Education of migrant children: Education policy responses for the inclusion of migrant children in Europe*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1655.html#citation.
 40. Jurić, T., Kardaš, L. i Bakota, A. (2020). Medijska analiza sadržaja online medija o fenomenu suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Crkva u svijetu*, 55 (3), 453-494.
 41. Karakaš Obradov, M. (2016). Migracije stanovništva na hrvatskom području neposredno prije i nakon završetka Drugoga svjetskog rata. *Časopis za suvremenu povijest*, 48 (3), 653-672.
 42. Kok, P. (1999). The definition of migration and its application: Making sense of recent South African census and survey data. *Southern African Journal of Demography*, 7(1), 19–30.
 43. Konle-Seidl, R. i Boltis, G. (2016). *Labour Market Inegration of Refugees: Strategies and good practices*. European Parliament.
 44. Koturović, V. i Bošković, S. (2017). Razvoj politike azila EU. *Forum za sigurnosne studije*, 1 (1), 97-129.
 45. Kranjec, J., Pindulić, A. i Vidović, T. (2020). *Reforma Zajedničkog europskog sustava azila – ka derogaciji prava ili prijelomna točka za izgradnju pravednijeg sustava?* Centar za mirovne studije: <https://www.cms.hr/hr/publikacije/reforma-zajednickog-europskog-sustava-azila-ka-derogaciji-prava-ili-prijelomna-tocka-za-izgradnju-pravednijeg-sustava>.
 46. Kujawa, I., i Main, I. (2023). Gazing Toward and Beyond the Borders: Syrian Refugees and Organizations Supporting Them in Turkey. *Journal of Borderlands Studies*, 2023;1–19.

47. Kunychka, M., Grešš, M., Raneta, L., Dziura, B. i Sinković, D. (2023). Possible changes over time: poverty among migrants in the European Union. *Economic research - Ekonomska istraživanja*, 36 (3), 1-18.
48. Kuvekalović, J., Stojanović, G., i Filipović, M. (2017). Security implications of the migrant crisis in Europe 2015-16. U *Proceedings of the 3rd International Conference on Human Security* (27-35). Faculty of Security Studies, Belgrade.
49. Ktistakis, J. (2016). *Zaštita migranata prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i Evropskoj socijalnoj povelji: Priručnik za pravnike*. Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu. <https://rm.coe.int/16806f1618>.
50. Laporta Hernández E. (2017). Legal strategies to protect sexual and reproductive health and rights in the context of the refugee crisis in Europe: a complaint before the European Ombudsperson. *Reproductive health matters*, 25(51), 151–160.
51. Lebano, A., Hamed, S., Bradby, H., et al. (2020). Migrants' and refugees' health status and healthcare in Europe: A scoping literature review. *BMC Public Health*, 20(1039), 1-22.
52. Ledoux, C., Pilot, E., Diaz, E., et al. (2018). Migrants' access to healthcare services within the European Union: A content analysis of policy documents in Ireland, Portugal and Spain. *Global Health*, 14(57), 1-11.
53. Margaras, V. i Eisele, K. (2023). *Recognition of the qualifications of third-country nationals*. Europski Parlament. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)754594](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)754594).
54. Markasović, V. (2019). Transatlantska trgovina robljem. *Rostra*, 10 (10), 135-147.
55. Matijević, I. (2023). Migracije i mobilnost u Rimskom Carstvu. Prezentirano na Međužupanijskom stručnom skupu "Doba migracija", Split, Hrvatska.
56. Mesić, M. (2002). Globalizacija migracija. *Migracijske i etničke teme*, 18 (1), 7-22.
57. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. (2021). *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. Vlada Republike Hrvatske. Zagreb.
58. *Migracijski tokovi na zapadnim rutama*. (2024). Vijeće Europske Unije. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-migration-policy/western-routes/>.
59. *Migrant integration statistics - at risk of poverty and social exclusion* (2024). Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_at_risk_of_poverty_and_social_exclusion. Posjećeno 29.8.2024.

60. Mikac, R., i Dragović, F. (2017). Masovne migracije: Izazovi, posljedice i put naprijed. *Forum za sigurnosne studije*, 1(1), 130–152.
61. Momoc, A. (2016). Political Angles In The Romanian Online Media About The Refugees' Crisis And Islam. Traian Băsescu Case. *EUROPOLITY*, 10(1), 71-86.
62. Musa, I. (2017). Trgovina ljudima – ropstvo 21. stoljeća. *Hum*, 12 (17. - 18.), 88-112.
63. Oliva-Arocas, A., Pereyra-Zamora, P., Copete, J. M., Vergara-Hernández, C., Martínez-Beneito, M. A., i Nolasco, A. (2020). Socioeconomic Inequalities in Mortality among Foreign-Born and Spanish-Born in Small Areas in Cities of the Mediterranean Coast in Spain, 2009-2015. *International journal of environmental research and public health*, 17(13), 46-72.
64. Penava, M. (2011). Utjecaj migracija na europsko tržište rada. *Ekonomika misao i praksa*, 20(2), 335–362.
65. Planas, L. (2024). Securitizing migration in times of crisis: Private actors and the provision of (in)security. *Cogent Social Sciences*, 10(1).
66. Popović, H., Kardov, K., i Župarić-Iljić, D. (2022). *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb. <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/knjiga/22189>.
67. Pozniak, R., i Petrović, D. (2014). Tražitelji azila kao prijetnja. *Studia ethnologica Croatica*, 26(1), 47–72.
68. Polović, J., Rudančić, A. i Akmačić, M. (2022). Migracije kao sigurnosni izazov Europskoj Uniji: postoji li rješenje? U Perić Kaselj, M. i Knežević, D. (ur.), *Migracije i identitet: Kultura, ekonomija, država* (str. 152-170). Institut za migracije i narodnosti, Zagreb. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Razred za prirodne znanosti.
69. Prugovečki, N. (2016). Bliski Istok: politika i povijest. *Polemos*, XIX (37), 187-193.
70. Raduški, N. (2002). Etničke migracije na prostoru Vojvodine u drugoj polovini 20. stoljeća. *Migracijske i etničke teme*, 18 (4), 339-348.
71. Rapić, D. (2023). *Migracije u Europi i Crkva : suvremeni izazovi migracija iz perspektive socijalnog nauka Crkve* (Disertacija). Split: Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet.
72. *Reforma Zajedničkog europskog sustava azila*. (2017). Europski Parlament. <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20170627STO78418/reforma-zajednickog-europskog-sustava-azila>.

73. Rukavina, B. (2022). Europske migracije – povijest, lekcije i izazovi. U Perić Kaselj, M. i Knežević, D. (ur.), *Migracije i identitet: Kultura, ekonomija, država* (str. 10-38). Institut za migracije i narodnosti, Zagreb. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Razred za prirodne znanosti.
74. Sachseder, J., Stachowitsch, S., i Binder, C. (2022). Gender, race, and crisis-driven institutional growth: Discourses of ‘migration crisis’ and the expansion of Frontex. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(19), 4670–4693.
75. Schenner, J. K., i Neergaard, A. (2019). Asylum-seekers and refugees within Europe and labour market integration. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 25(1), 13-24. <https://doi.org/10.1177/1024258919829995>.
76. *Settling in 2018*. (2018). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/indicators-of-immigrant-integration-2018_9789264307216-en.
77. Sironi, A., Bauloz, C. i Emmanuel, M. (2019). *Glossary on Migration*. International Organization for Migration. <https://www.iom.int>.
78. *Situation Ukraine refugee situation*. (n.d.). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Posjećeno 28.8.2024.
79. Suess, A., Ruiz Pérez, I., Ruiz Azarola, A., i March Cerdà, J. C. (2014). The right of access to health care for undocumented migrants: a revision of comparative analysis in the European context. *European journal of public health*, 24(5), 712–720.
80. Smith, C. (2015). *Taking action on Europe’s worst refugee crisis since World War II*. Commission on Security and Cooperation in Europe. <https://www.csce.gov/statements/taking-action-europe-s-worst-refugee-crisis-world/>.
81. Spindler, W. (2015). *2015: The year of Europe’s refugee crisis*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/news/stories/2015-year-europes-refugee-crisis>.
82. Sudarić, T., Bencarić, L. i Lončarić, R. (2020). Turska u Europskom kontekstu vanjskotrgovinskog poslovanja. *Poslovna izvrsnost*, 14 (1), 173-191.
83. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2011). *Jasmine Revolution | Tunisia, Arab Spring, timeline, & Results*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Jasmine-Revolution>.
84. *The role of civil society organisations in ensuring the integration of migrants and refugees*. (2020). European Economic and Social Committee, EESC. <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/role-civil-society-organisations-ensuring-integration-migrants-and-refugees>.

85. Thevenin, E. (2021). Between human rights and security concerns: Politicisation of EU-Turkey and EU-Libya agreements on migration in national parliaments. *European Security*, 30(3), 464–484.
86. Tilly, C. (1979). Migration in modern European history. U *Time, space and man: Essays on microdemography; Reports from the Symposium Time, Space and Man in Umeå*, (str. 1-44). University of Michigan.
87. Urbański, M. (2022). Comparing push and pull factors affecting migration. *Economies*, 10(1), 21.
88. UNICEF. (2020). *Priručnik za uključivanje djece izbjeglica, tražitelja azila i migranata u odgojno-obrazovni proces u Bosni i Hercegovini*. UNICEF. <https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/priru%C4%8Dnik-za-uklju%C4%8Divanje-djece-izbjeglica-tra%C5%BEitelja-azila-i-migranata-u-odgojno>.
89. Vlada Republike Hrvatske. (2002). *Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti* (prijedlog). <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/5.%20-%204.pdf>.
90. Wagle, U. (2002). Rethinking poverty: Definition and measurement. *International Social Science Journal*, 171, 155–165.
91. Welfens, N. (2020). Protecting Refugees Inside, Protecting Borders Abroad? Gender in the EU's Responses to the 'Refugee Crisis'. *Political Studies Review*, 18(3), 378-392.
92. *Zašto ljudi migriraju?* (2020). Europski Parlament. <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20200624STO81906/zasto-ljudi-migriraju>.
93. Zaragoza Cristiani, J. (2015). Analysing the causes of the refugee crisis and the key role of Turkey: Why now and why so many? (Robert Schuman Centre for Advanced Studies. No.15/95). European University Institute. <https://hdl.handle.net/1814/38226>